

EUROPEAN CENTRE
FOR MINORITY
ISSUES KOSOVO

Studim themelor

*Ofrimi i arsimit për komunitetet Rom, Ashkanli dhe Egjiptian në
Komunën e Fushë Kosovës*

Financuar nga:

Duke punuar për një
Kosovë stabile shumë-etnike

Kontribuuesit

Redaktore: Andrea Najvirtova

Autorët kontribuues: Alejtin Berisha, Andrea Najvirtova, Rebecca Darts, Taner Boynik

Kontribuuesit do të dëshironin të falënderonin të gjithë të intervistuarit, të cilët kanë ofruar të dhëna dhe informata të nevojshme për studimin, si dhe zonjën Malisa Venhari, znj Etleva Sefaj dhe z. David Quill për ndihmën e tyre kërkimore, sugjerimet dhe komentet.

ECMI Kosova

Qendra Evropiane për Çështje të Minoriteteve në Kosovë (ECMI Kosova) është Organizatë udhëheqëse joqeveritare –(OJQ) e angazhuar fushën e të drejtave të minoriteteve, me synimin e përgjithshëm për të zhvilluar institucione përfshirëse, përfaqësuese dhe të ndjeshme ndaj komuniteteve të cilat mbështesin një Kosovë shumetnike të qëndrueshme.

ECMI Kosova kontribuon në zhvillimin, forcimin dhe zbatimin e legjislacionit përkatës dhe praktikave më të mira në qeverisje, për më tepër mbështet institucionalizimin e mekanizmave qeveritar që trajtojnë çështje të komuniteteve, dhe ngrit kapacitetet e përfaqësuesve të komuniteteve nga shoqëria civile dhe qeveria për të punuar së bashku në mënyrë konstruktive dhe të qëndrueshme.

Copyright

© Qendra Evropiane për Çështje të Minoriteteve (ECMI Kosova), Tetor 2012. Të gjitha të drejtat e rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet, të ruhet në sisteme ripërtëritës ose të transmetohet në çfarëdoq formë ose mjeti, elektronik, mekanik, foto-kopjimi, regjistrimi, ose ndonjë formë tjetër, pa lejen paraprake të ECMI Kosovës.

Përmbajtje

1.	Lista e shkurtesave.....	4
2.	Lista e të intervistuarve	4
3.	Parathënie.....	5
4.	Hyrje.....	6
5.	Metodologjia.....	8
6.	Disponueshmëria	9
6.1.	Arsimi parashkollor	9
6.2.	Arsimi fillor dhe arsimi i mesëm i ulët:	10
6.3.	Arsimi i mesëm i lartë	14
6.4.	Arsimi terciar.....	15
6.5.	Arsimi themelor dhe i shkrim leximit për të rritur.....	15
6.6.	Infrastruktura shkollore	16
6.	Qasja	16
7.1.	Pengesat fizike	17
7.2.	Pengesat ekonomike	17
7.3.	Pengesat administrative	18
7.4.	Pengesat gjinore	19
7.5.	Fëmijët jashtë shkollës.....	20
8.	Pranueshmëria.....	21
8.1.	Zotësitë	22
8.2.	Kualifikimi i mësimdhënësve	22
8.3.	Toleranca.....	22
9.	Përshtatshmëria.....	23
9.1.	Puna e fëmijëve.....	23
9.2.	Komunitetet minoritare	25
9.3.	Fëmijët me aftësi të kufizuara	26
10.	Përmbledhje dhe përfundime.....	26
11.	Rekomandimet.....	30
	Shtojca A: Lista paraprake e treguesve.....	31

1. Lista e shkurtesave

BSF: Balkan Sunflowers

ECMI: Qendra Europiane për Çështje të Minoriteteve - Kosova

HFA: Health for All

PZHBV: Person i zhvendosur brenda vendit

IT: Teknologji informative

PKV: Plani komunal i veprimit

DKA: Drejtoria komunale e arsimit

MASHT: Ministria e arsimit shkencës dhe teknologjisë

ZKKK: Zyra komunale për komunitete dhe kthim

OJQ: Organizatë joqeveritare

TDH: Terre des Hommes

TIP: The Ideas Partnership

2. Lista e të intervistuarve

Islam Shabani, Drejtor, Drejtoria komunale e arsimit, Fushë Kosovë

Elmie Graiçevci-Zymberi, Drejtoria komunale e arsimit, Fushë Kosovë

Sabit Dragusha, Drejtor, Shkolla Selman Riza, Fushë Kosovë

Vjollca Konjusha, Mësues, Shkolla Selman Riza, Fushë Kosovë

Ismet Gashi, Drejtor, Shkolla Mihail Grameno, Fushë Kosovë

Merita Gashi, Mësues, Shkolla Selman Riza, Fushë Kosovë

Mimoza Kryeziu, Mësues, Shkolla Mihail Grameno, Fushë Kosovë

Elizabeth Gowing, OJQ - The Ideas Partnership, Prishtinë

Sofia Hedjam, OJQ - Terre de Hommes, Prishtinë

Bukurije Brezhnica, OJQ - Terre de Hommes, Prishtinë

Gëzim Hoti, OJQ - Health for All, Fushë Kosovë

Muhamet Arifi, OJQ - Balkan Sunflowers, Prishtinë

Rrahmon Stollaku, OJQ Balkan Sunflowers, Fushë Kosovë

3. Parathënie

Ky studim bazë për ofrimin e arsimit komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian në Fushë Kosovë u zhvillua si pjesë e projektit "Përmirësimi i ofrimit të arsimit për komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian në Komunën e Fushë Kosovës", financuar nga UNICEF-i dhe implementuar nga ECMI Kosova.

Projekti ka synuar të përmirësojë arsimimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian, duke forcuar kapacitetet e zyrtarëve komunal për t'u marrë me arsimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian dhe për të zbatuar Planin komunal të veprimit (PKV-në) për Integrimin e komuniteteve Rom, ashkanli dhe Egjiptian në komunën e Fushë Kosovës 2010 - 2012, me fokus të veçantë në komponentin e arsimit si pjesë e Strategjisë për integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Kosovë 2009-2015.

Në Fushë Kosovë përafërsisht 11% e popullatës së përgjithshme të komunës u përkasin komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian.¹ Fushë Kosova ka qenë komuna e parë në Kosovë që ka miratuar një Plan komunal të veprimit (PKV) për Integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian, si rezultat i angazhimit të shoqërisë civile në nivelin lokal. Megjithatë, janë bërë përpjekje të kufizuara nga Komuna për të zbatuar planin dhe monitoruar zbatimin e tij. Përveç kësaj, vlerësimin e ofrimit të arsimit nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian dhe ndikimi i iniciativave për të përmirësuar arsimimin e tyre po pengohet nga mungesa e të dhënave të qëndrueshme për nxënësit e komuniteteve pakicë.

Prandaj, ka pasur nevojë për të mbledhur të dhëna mbi arsimimin e nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian. Qëllimi i raportit është të sigurojë një studim bazë në lidhje me ofrimin aktual të arsimit të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në mënyrë që të lejojë një monitorim dhe vlerësim të projektit të bazuar në dëshmi, si dhe për t'i siguruar zyrtarëve komunalë tregues adekuat për vlerësimin e ofrimit të arsimit për komunitetet pakicë në komunën e tyre. Raporti bazohet në të dhënat e mbledhura gjatë hulumtimit të kryer në dy periudha, periudhën mes tetorit dhe nëntorit 2011 dhe shtatorit dhe tetorit 2012 për të krahasuar zhvillimin sa i përket gjendjes së arsimit të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian.

¹ Agjencia kosovare e statistikave: Rezultatet finale të Regjistrimit të popullsisë, ekonomive familjare dhe banesave 2012, http://esk.rks-gov.net/rekos2011/repository/docs/Final%20Results_ENG.pdf

4. Hyrje

Sipas legjislacionit të Kosovës, të gjithë personat në Kosovë kanë të drejtë të barabartë për arsimim cilësor. Ekzistojnë ligje të veçanta për të garantuar që komunitetet pakicë gëzojnë, në mes kërkesave të tjera, qasje të plotë në arsim në gjuhën e tyre, që synon të sigurojë mundësi të barabarta në raport me shumicën. Megjithatë, pavarësisht nga baza e fortë ligjore, fëmijët nga radhët e komuniteteve pakicë - në veçanti romët, ashkanli dhe egjiptianët - vazhdojnë të përballen me sfida të rëndësishme në arsimimin e tyre. Sipas Raportit të UNDP-së mbi Zhvillimin Njerëzor në Kosovë, 2010 rreth 25% e fëmijëve komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Kosovë nuk ndjekin shkollën fillore, me situatë shumë më të përkeqësuar për nivelet e shkollave të mesme.² Me norma relativisht më të larta të braktisjes, norma më të ulëta të regjistrimit dhe nivele të dobëta të performancës akademike të nxënësve që u përkasin këtyre komuniteteve. Studentët nga të tri komunitetet në këtë mënyrë përballen me sfida të rëndësishme në integrimin e tyre në sistemin arsimor të Kosovës.

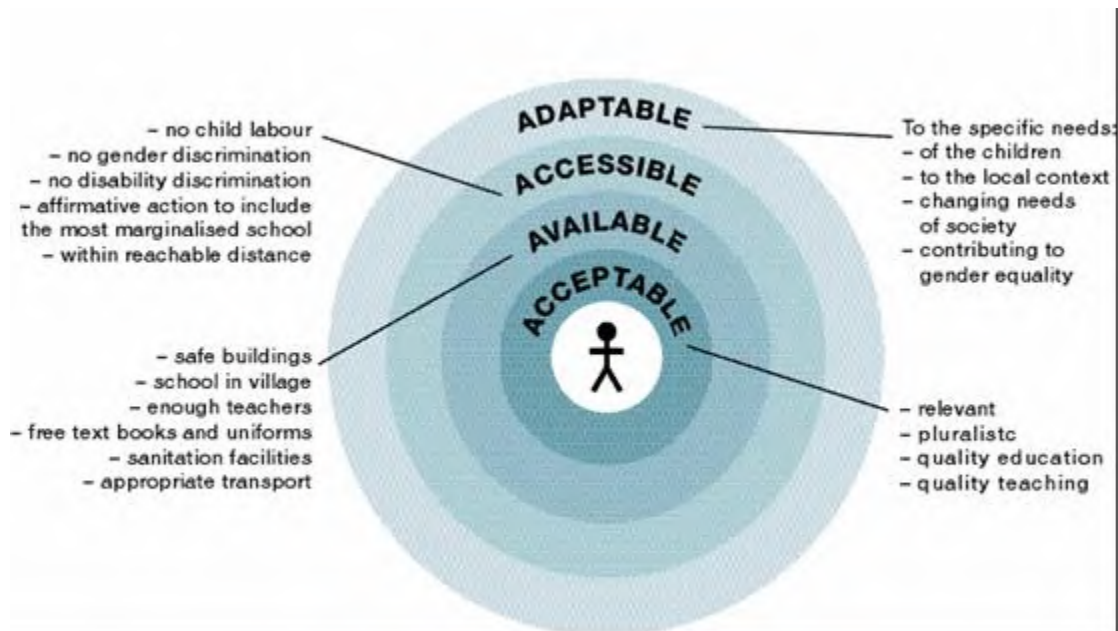
Ky raport ofron një studim bazë në lidhje me statusin e ofrimit të arsimit për komunitetet rom, ashkanli, egjiptian duke krahasuar të dhënat për dy periudhat 2011 dhe 2012 në komunën e Fushë Kosovës. Duke marrë parasysh se OJQ- Balkan Sunflowers ka kryer një studim shpi më shpi në lidhje me arsimimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në komunën e Fushë Kosovës, që të botohet gjatë vitit 2012, studimi i pranishëm bazë synon të vlerësojë të drejtën për arsimim të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Kosovë, duke përdorur kornizën 4A të zhvilluar nga Katarina Tomaševski, ish-raportuese Speciale e Projektit të OKB-së për të drejtën në edukim.

Korniza 4A propozon një sërë treguesish të cilat vlerësojnë disponueshmërinë, qasjen, pranueshmërinë dhe përshtatshmërinë e arsimit. Është argumentuar se “shtetet duhet të sigurojnë që arsimi është në të njëjtën masë në dispozicion për të gjithë, duke mënjeluar dhe/ose hequr barrierat fizike, ekonomike, administrative, dhe socio-ekonomike për të siguruar që grupet e marginalizuara mund të shkojnë në shkollë. Edukimi i tyre duhet të jetë i një cilësie të mirë dhe të jetë i pranueshme në aspektin e gjuhës, pjesëmarrjes dhe fesë, ndërsa gjithashtu duhet të përshtatet për ato kategori që janë veçanërisht të marginalizuara, të tilla si pakicat etnike dhe personat me aftësi të kufizuara.”³ Zbatimi i kornizës 4A mundëson sigurimin e një pasqyre të plotë të gjendjes dhe/ose realizimit të së drejtës për arsimim të grupeve të marginalizuara dhe grupeve më të ndjeshme ndaj diskriminimit.

² Raporti i UNDP-së mbi Zhvillimin Njerëzor në Kosovë, 2010 faqe 31, mund të gjendet në <http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/HDR-2010-English.pdf>

³ De Beco, Gauthier, Hyll-Larsen, Peter dhe Ron Balsera, Maria (2009). E drejta në arsimim: Të drejtat e njeriut Treguesit dhe të drejta në arsimim e fëmijëve romë në Sllovaki. Gazetë e autorizuar për Raportin e monitorimit global EFA 2010. Arritja e të marginalizuarve. UNESCO. Marrë nga <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001866/186604e.pdf> (qasur më 26 shtator, 2011).

Diagrami rrethor si më poshtë, mbi të drejtat në arsimim ilustron katër A-të:

Burimi: diagrami mbi 4 A-të: © ACTION AID, <http://www.right-to-education.org/node/231>

Raporti është i ndarë në katër-[4] kapituj kryesorë, që i korrespondojnë çdo fushe kryesore të treguesve të vlerësuar në studim. Disponueshmëria do të japë një pasqyrë të numrit të përgjithshëm të nxënësve në të gjitha nivelet e arsimit. Qasja vlerëson pengesat ekonomike, administrative dhe barrierat e tjera të komunitetit rom, ashkanli dhe egjiptian sa i përket arsimit dhe mbështetjen e dhënë në këtë drejtim nga ana e komunës dhe palët tjera relevante. Pranueshmëria merret me problemet që fëmijët e komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian po përballen në aspektin e vështirësisë në të mësuar dhe/ose të nxënë, të arriturat e tyre dhe marrëdhëniet e tyre me fëmijët e tjerë dhe të shkollës në përgjithësi, ndërsa Përshtatshmëria trajton punën e fëmijëve, përshtatshmërinë e programit dhe qasjen e pjesëtarëve të komuniteteve për pozitën e mësimitdhënësve dhe asistentëve. Pjesa e fundit e raportit do të përmbledhë gjetjet dhe rekomandimet e pranishme për komunën në përmirësimin e situatës për sa i përket arsimimit të komuniteteve rom, ashkanli dhe Egjiptian.

5. Metodologjia

Në përgatitjet për kryerjen e studimit, janë shqyrtuar informatat ekzistuese mbi mangësitë dhe nevojat arsimore të komuniteteve rom, ashkanli, egjiptian në Kosovë. Dokumentet që u shqyrtuan përfshijnë "Strategjinë për integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Republikën e Kosovës 2009-2015"⁴ dhe "Planin e Veprimit të Republikës së Kosovës për zbatimin e Strategjisë për integrimin e komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, 2009-2015"⁵ botuar nga Zyra për Qeverisje të Mirë (Zyra e Kryeministrit), një studim bazë i KFOS-it-[Fondacioni kosovar për shoqëri të hapur] për pozitën e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Kosovë⁶ dhe Planin komunal të veprimit për integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në komunën e Fushë Kosovës.⁷ Pas kësaj, një listë e treguesve paraprakë për të drejtën në arsimim është zhvilluar mbi bazën e atyre të zhvilluara nga Projektit mbi të drejtën në arsimim.⁸ Kjo listë e treguesve paraprakë mund të gjendet në Shtojcën A.

Të dhënat për këtë studim janë mbledhur nëpërmjet intervistave dhe takimeve të drejtpërdrejta, formave dhe pyetësorëve me palët relevante. Duke përfshirë Drejtorin dhe zyrtarët e Drejtorisë Komunale të Arsimit, dy-[2] drejtorë të shkollave, tre-[3] mësues dhe të disa përfaqësues të OIQ-ve aktive. Intervistat janë kryer gjatë muajit tetor dhe në fillim të muajit nëntor 2011, në Fushë Kosovë dhe Prishtinë. Një hulumtim pasues është kryer gjatë muajit shtator dhe në fillim të muajit tetor 2012. Të dhënat e marra nga të gjitha palët e interesuara, më pas u kategorizuan në mënyrë që të korrespondojnë me 4 aspektet të disponueshmërisë, qasjes, pranueshmërisë, dhe përshtatshmërisë. Të dhënat më pas u vlerësuan dhe u analizuan me kujdes për të ofruar një pasqyrë të besueshme të situatës në terren. Çdo pjesë e studimit paraqet situatën në vitin 2011, duke u pasuar nga të dhënat e marra për vitin 2012 në versionin italik.

Në rastet kur të dhënat nuk ishin në dispozicion, vlerësimet janë llogaritur.⁹ Të dhëna të besueshme të ofruara nga regjistrimi i popullsisë i vitit 2012 që u vë në dispozicion në shtator të 2012-ës, ka përmirësuar llogaritjen e normave të regjistrimit në shkollën fillore. Duhet gjithashtu të theksohet se ndonjëherë të dhënat nga palë të ndryshme të interesit ishin kontradiktore, siç bie fjala norma e braktisjes së shkollës.¹⁰ Në këto raste, ECMI Kosova është mbështetur në të dhënat që u vlerësuan të jenë më të përditësuara dhe realiste. ECMI Kosova i është referuar plotësisht të te intervistuarve, me përjashtim të disa çështjeve të ndjeshme në të cilat është përmendur vetëm pozicioni i tyre.

⁴ Zyra për qeverisje të mirë, – Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës (2009). "Strategjia për integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Republikën e Kosovës 2009-2015.

⁵ Zyra për qeverisje të mirë, – Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës (2009). "Plani i veprimit të Republikës së Kosovës për zbatimin e Strategjisë për integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Republikën e Kosovës 2009-2015".

⁶ Hulumtimi COMPASS dhe kompania konsultuese për Fondacionin Kosovar për Shoqëri të Hapur. "Hulumtimi Bazë: pozita e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në Kosovë". 2009

⁷ Plani i veprimit për Integrimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në komunën e Fushë Kosovë 2010 – 2012. INPO dhe komuna e Fushë Kosovës, mbështetur nga FKSH/KFOS (2009)

⁸ Projekti për të drejtën në arsimim (2010), Përtej statistikave. Matja e arsimit si e drejtë e njeriut - një seminar konsultativ mbi Treguesit për të drejtën në Arsimim. E qasshme në: http://www.right-to-education.org/sites/r2e.gn.apc.org/files/Full%20list%20of%20indicators_9%20July.pdf

⁹ Për shembull, nuk kishte të dhëna në bazë të kombësisë në lidhje me provimin kombëtar për klasën e nëntë-[9]. Norma mesatare e suksesit të nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian ishte llogaritur duke pyetur personelin e shkollës për të identifikuar këta studentë në listat e studentëve.

6. Disponueshmëria

Kjo pjesë e studimit paraqet të dhënat mbi disponueshmërinë e arsimit para-shkollor, fillor, të mesëm dhe të lartë për studentët e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian. Me disponueshmëri është nënkuptuar se arsimimi është i lirë dhe i financuar nga qeveria dhe se ekzistojnë infrastruktura e përshtatshme dhe mësuesit e trajnuar në gjendje për të mbështetur ofrimin e arsimit për këto komunitete. Gjatë fazës së kërkimit, fokusi ishte në mbledhjen e sa më shumë të dhënave që të ishte e mundur në lidhje me numrin e nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian që ndjekin mësimet në shkollat e komunës së Fushë Kosovës, sikur që ndarjen sipas gjinisë dhe përkatësisë së tyre etnike. Në rastet kur mungonin Statistikat e Popullsisë janë përdorur vlerësimet mbi numrin e popullsisë siç të dhëna nga OSBE-ja ose hulumtimi i kohëve të fundit mbi çështjet e arsimit i realizuar nga OJQ-Balkan Sunflowers.

6.1. Arsimi parashkollor

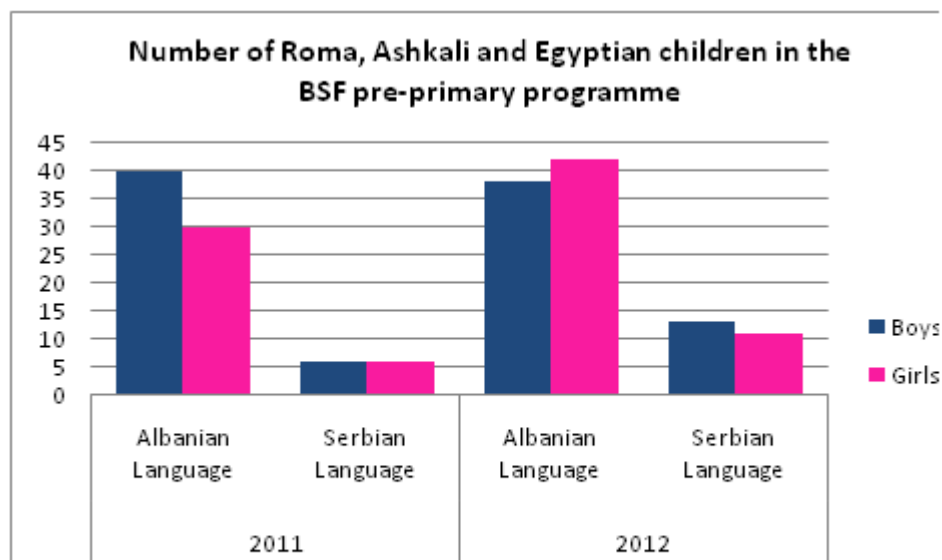
Numri i nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në arsimin parashkollor

Sipas informatave për vitin 2011 të marra nga Drejtoria komunale e arsimit e komunës së Fushë Kosovës, asnjëri prej 170 fëmijëve që frekuentojnë institucionet para-shkollore që funksionojnë nën kujdesin e Komunës nuk i përkasin komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian. Sipas drejtorit komunal për arsim, kjo ka ndodhur për shkak të pengesave ekonomike meqë prindërit duhet të paguajnë një pjesë të pagesës për fëmijët që ndjekin arsimin parashkollor. Drejtoria komunale për arsim nuk kishte ofruar ndonjë mbështetje të veçantë financiare për komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian për të ndjekur arsimin parashkollor.¹¹ Sipas Koordinator të Qendrës së administruar nga OJQ-e Balkan Sunflowers (BSF),¹² 82 fëmijë që u përkasin komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian ndjekin programin parashkollor në qendrën e tyre. 70 fëmijë rom, ashkanli dhe egjiptian kanë ndjekur programin në gjuhën shqipe (40 djem dhe 30 vajza), ndërsa 12 fëmijë të komunitetit rom kanë ndjekur programin në gjuhën serbe (6 djem dhe 6 vajza).

Hulumtimi i 2012-ës ka gjetur se sipas të dhënave nga ZKKK-së nuk ka ende fëmijë nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian që ndjekin programin parashkollor të menaxhuar nga komuna. Programi parashkollor i administruar nga BSF-ja ka një rritje të ndjeshme prej 104 fëmijëve të këtyre komuniteteve, 80 prej tyre ndjekin programin në gjuhën shqipe (42 vajza dhe 38 djem), dhe 24 fëmijë ndjekin programin në gjuhën serb (11 vajza, 13 djem). Për më tepër, sipas të dhënave të BSF-së të vitit 2012, 95% e fëmijëve që morën pjesë në këtë program në vitin 2011 u regjistruan në shkollë, ndërsa 5% nuk janë regjistruar sepse ata nuk kanë mbushur ende 6 vjeç (3 fëmijë nuk kanë dokumentet përkatëse, dhe pritet të regjistrohen).

¹¹ Intervistë me drejtorin e drejtorisë komunale të arsimit të Fushë Kosovës, z. Shabani më 7 tetor, 2011 in Fushë Kosovë.

¹² Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja më 17 tetor, 2011-- në qendrën e BSF-së në Fushë Kosovë.

Grafiku 1: Numri i fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian që kanë ndjekur programin parashkollor në gjuhën shqipe dhe serbe të administruar nga BSF-[Balkan Sunflowers] sipas gjinisë.

Vlerësimi i proporcionit të regjistrimit në arsimin parashkollor

	2011	2012
Numri i fëmijëve të moshës parashkollore (0-5) të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në komunën e Fushë Kosovës sipas OSBE-së Profilet e Komuniteteve 2010	530	
Vlerësimi i proporcionit të regjistrimit të fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në arsimin publik parashkollor	0%	0%
Vlerësimi i proporcionit të regjistrimit të fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në programin parashkollor BSF –[Balkan Sunflowers]	15.5%	19.6%

6.2. Arsimi fillor dhe arsimi i mesëm i ulët:

Numri i nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli, egjiptian në arsimin fillor dhe atë të mesëm të ulët

Sipas të dhënave të mbledhura nga DKA në vitin 2011, në komunën e Fushë Kosovës ka pasur afro¹³ **627 fëmijë të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian** të regjistruar në arsimin fillor.¹⁴ Nga 487 nxënës të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian të regjistruar në shkollën me numrin më të madh të këtyre komuniteteve në komunë (Shkolla fillore Selman Riza dhe shkolla e mesme e ulët) 206 prej tyre ishin

¹³ Këto informata të DKA-së janë në dispozicion, të cilat janë konsistente me të dhënat e shkollës. Termi 'përafërsisht' është përdorur nga DKA ngase numrat e nxënësve ndryshojnë vazhdimisht me regjistrimet apo braktisje të shkollës.

¹⁴ Intervistë me z. Islam Shabani nga DKA i komunës së Fushë Kosovës më 7 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

vajza dhe 281 djem.¹⁵ Në shkollën Mihail Grameno, shkollë kjo me numrin e dytë më të madh të nxënësve të komunitetit ashkali, ka pasur një total prej 46 nxënësve ashkali që kanë vijuar mësimin në këtë shkollë (21 vajza).¹⁶

Në shkollën Daut Bugujevci ka pasur 17 nxënës (14 ashkanli dhe 3 egjiptianë), 8 djem dhe 9 vajza.¹⁷ Të dhënat nga DKA tregojnë që nxënësit

Të dhënat e DKA-së iu referohen vetëm nxënësve nga shkollat e lartpërmendura. Ishte e vështirë që të merreshin të dhënat nga shkolla serbe Aca Marović e cila funksionon në kuadër të sistemit paralel serb.

Të dhënat për shkollën Aca Marović janë të bazuara në të dhënat e DKA-së dhe BSF-së. Këto të dhëna tregojnë se në shkollë mësimin e kanë ndjekur nga 72 nxënës romë, 28 vajza dhe 44 djem.

Të dhënat për vitin 2012 tregojnë një rritje të vogël të numrit të nxënësve të komuniteteve romë, ashkanli dhe egjiptianë të regjistruar në shkollat fillore dhe ato të mesme të ulët në Fushë Kosovë. Të dhënat krahasuese për vitin 2011 dhe 2012 janë paraqitur në tabelën e mëposhtme:

	Selman Riza		Mihail Grameno		Daut Bugujevci		Aca Marović		Gjithsej	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Nxënësit Romë	4	10 (3F; 7M)	0	0	0	0	72	58 (20F; 38M)	76	68 (23F; 45M)
Nxënësit Ashkalinj	446	442 (200F; 242M)	46	52 (18F; 34M)	14	19 (11F; 8M)	0	0	506	513 (229F; 284M)
Nxënësit egjiptianë	37	45 (12F; 33M)	0	0	3	0	0	0	40	45 (12F; 33M)
Gjithsej	487	497	46	52	17	19	7	58	622	626

Tabela 1: Nxënësit romë, ashkanli dhe egjiptianë që ndjekin shkollat në komunën e Fushë Kosovës (shënim: F = femra, dhe M = meshkuj). Nuk ka të dhëna të ndara sipas gjinisë për komunitetet për vitin 2011.

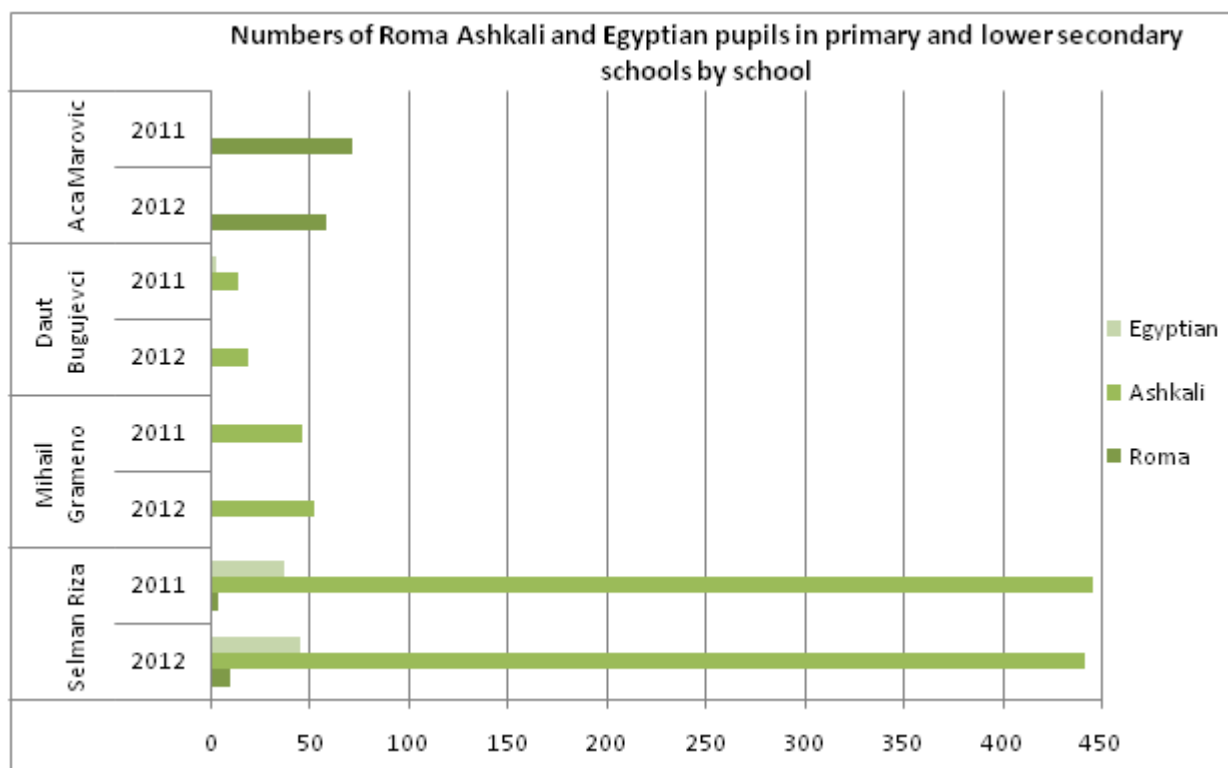
Edhe pse nuk ka të dhëna konkrete që e sqarojnë pjesëmarrjen e lartë të fëmijëve romë në shkollën Aca Marović që funksionon nën kuadër të sistemit të Republikës së Serbisë, një bashkëbisedues ka treguar se stimulimet financiare të dhëna nga Qeveria e Serbisë siç është ndihma financiare për shkollë i motivojnë prindërit që ti dërgojnë fëmijët e tyre të ndjekin mësimin në sistemin arsimor paralel serb.

¹⁵ Intervistë me z. Sabit Dragusha drejtor i shkollës fillore Selman Riza më 10 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

¹⁶ Intervistë me z. Ismet Gashi drejtor i shkollës Mihail Grameno më 12 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

¹⁷ Intervistë me z. Islam Shabani nga DKA i komunës së Fushë Kosovës më 7 tetor 2011 në Fushë Kosovë

Gjithashtu, derisa gjuha e tyre amtare është gjuha rome, ata, sidomos familjet e kthyer preferojnë shkollimin në gjuhën serbe mbi atë në gjuhën shqipe.¹⁸

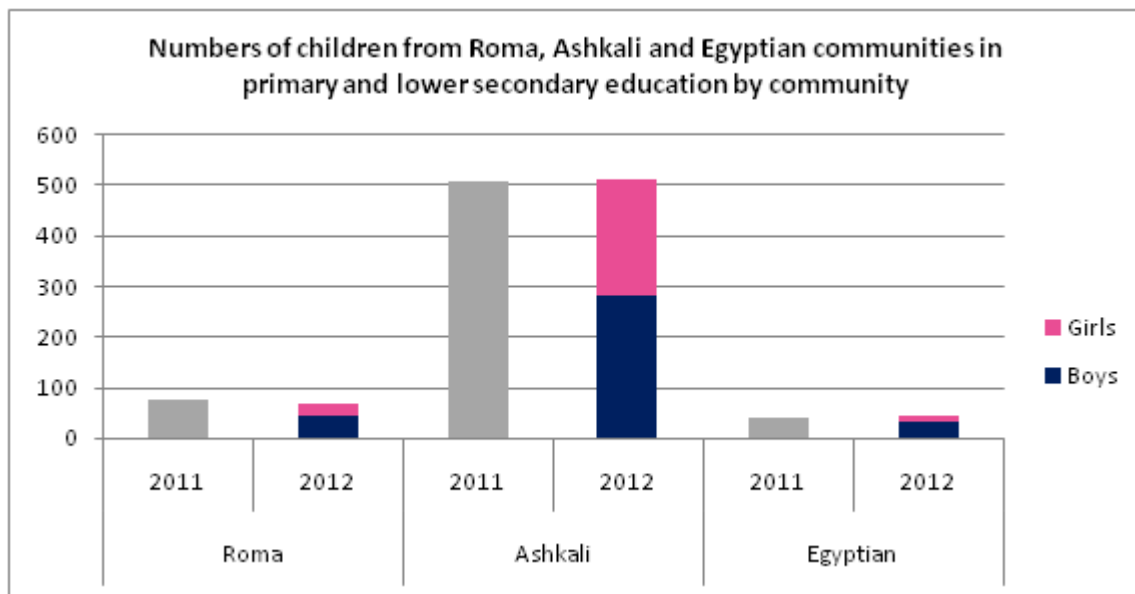

Grafika 2: Numrat e nxënësve romë, ashkali dhe egjiptianë që vijnë mësimin në shkollat e komunës së Fushë Kosovës.

BSF ka siguruar të dhëna lidhur me fëmijë të tjerë nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian që i **vijnë mësimet në dy fshatrat Kuzmin dhe Uglarë**, të cilat hyjnë në komunën e Fushë Kosovës. Në fshatin Kuzmin **3** djem nga komunitetet romë ndoqën shkollën fillore, ndërsa mësimin në shkollën fillore në Uglarë e kanë ndjekur **2** fëmijë (1 vajzë).

Informatat e ofruara në vitin 2012 nga BSF dhe DKA tregojnë një rritje të vogël në numër, 5 fëmijë nga komuniteti romë (2 vajza dhe 3 djem) që e ndjekin shkollën në fshatin Kuzmin dhe 7 djem në fshatin Uglarë.

¹⁸ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF më 17 tetor 2011 në qendrën e BSF-së në Fushë Kosovë.

Grafiku 3: Numrat e nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në komunën e Fushë Kosovës në arsimin fillor, duke përfshirë shkollën e mesëm të ulët (klasat 1-9). Nuk ka të dhëna të ndara sipas gjinisë për vitin 2011.

Vlerësimi i përqindjes së regjistrimit në arsimin fillor (shkollën fillore dhe atë të mesme të ulët)

	2011	2012
Përqindja e vlerësuar e komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë të moshës së shkollës fillore (6-15) sipas anketës së arsimimit të organizuar në vitin 2011 nga Balkan Sunflowers Anketa Arsimit, e kryer me 12.711 njerëz në tërë Kosovën	24 %	
Vlerësimet të përafërt të numrave të komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë të moshës së shkollës fillore (6-15), për vitin 2011 janë përdorur numrat nga 2011 nga regjistrimi i Popullsisë dhe banesave në Kosovë nga Agjencia e Statistikave të Kosovë http://esk.rks-gov.net/rekos2011/?cid=2,1	104 romë 775 ashkali 67 egjiptianë	
Vlerësime të përafërta të regjistrimit të komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë në arsimin fillor (shkolla fillore dhe ajo e mesme e ulët)	79% për komunitetin romë; 65% komunitetin Ashkali; 60% për komunitetin egjiptianë	77% për komunitetin romë; 66% komunitetin Ashkali; 67% për komunitetin egjiptianë

Numrat e mësipërm, edhe pse të bazuar në vlerësime, tregojnë se ende ekziston një numër i konsiderueshëm i fëmijëve nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë të cilët janë jashtë sistemit të arsimit të detyruar. Ndërsa ka pasur një rritje në regjistrimin e komuniteteve ashkanli dhe egjiptian, numri i fëmijëve të komunitetit romë, të cilët më së shumti marrin pjesë në sistemin serb të shkollimit, ka rënë.

Numri i përsëritjeve në shkolla fillore

Sipas informatave të marra në vitin 2011, **vetëm 1 nxënës ka përsëritur klasën** në vitin shkollor 2010/2011. Megjithatë, ky fakt është lënë në hije për shkak të normës së lartë të braktisjeve së shkollës që i prek këto komunitete.

Informatat e marra në vitin 2012 tregojnë se për vitin akademik 2011/12, 22 nxënës përsëriten klasën (3 vajza dhe 19 djem). Kjo rritje e përsëritjes së klasës është ndoshta rezultat i praktikës në rritje nga shkollat që nxënësit të përsërisin klasën.

Braktisjet në shkollën fillore

Të dy – drejtori i shkollës fillore Selman Riza dhe koordinatori i BSF-së vlerësuan se rreth 95 për qind e nxënësve mbërrijnë deri në klasën e 5-të, mirëpo nuk ka pasur statistika të sakta¹⁹ pasi nuk kishte asnjë sistem monitorimi të vazhdueshëm për fëmijët që braktisin shkollën dhe për ata që në një moment të caktuar nuk e vijnë me rregull mësimin, e cila do të mund të përdorej shkollës kanë braktisur shkollën, ose nxënës klasa zhdukur në një dhënë pikë në kohë, e cila do të mund të marrë parasysh ata nxënës të cilët i rikthehen shkollës përmes nismës së OJQ-së The Ideas Partnership (TIP).

Nuk kishte në dispozicion të dhëna të sakta mbi numrin e braktisjes në kohën e hulumtimit në 2012-tën. Megjithatë, sipas të dhënave paraprake të grumbulluara nga zyrtarët komunal, nga shkollat dhe OJQ-të aktive në komunë, 123 ishte numri i fëmijëve që kishin braktisur mësimin apo kishin pjesëmarrje jo të rregullt në vitin shkollor 2011/2012.

Përfundimi i shkollës së mesme të ulët

Vlerësimi për përfundimin e shkollës së mesme të ulët (klasat 6 - 9) aktualisht është ndërmjet **60% -70%**. Vetëm **8 nxënës** (6 ashkanli dhe 2 egjiptianë) kanë mbaruar klasën e 9-të në vitin 2011. Bazuar në të dhënat e BSF-së²⁰, **të gjithë ata e kanë vazhduar shkollën e mesme** në sistemin arsimor të Kosovës.

Në vitin 2012, shkolla fillore Selman Riza Shkolla vlerësoi se 88,97% e nxënësve të saj e kanë përfunduar shkollën e mesme të ulët. Nga 129 nxënës që e kishin përfunduar klasën e 9-të, 0 kanë qenë romë, 22 ashkali dhe 4 egjiptianë, dhe sipas shkollës Selman Riza dhe DKA-së, të 26 nxënësit e vazhduan më pas shkollën e mesme të lartë.

6.3. Arsimi i mesëm i lartë

Numri i nxënësve të komunitetit romë, ashkali dhe egjiptianë në arsimin e mesëm të lartë

Në vitin 2011 gjithsej kanë qenë **51 nxënës romë, ashkali dhe egjiptian** të regjistruar në shkolla të mesme ku mësohet në gjuhën shqipe nga të cilët vetëm 20 janë vajza. Sipas të dhënave të ofruara në dispozicion nga BSF-ja, 15 nxënës vijuan mësimin në shkolla të mesme në Prishtinë, kryesisht për shkak të mundësive më të mëdha që ofrohen për nxënësit. Shumica e 51 nxënësve ka ndjekur shkollat publike ku mësimi mbahet në gjuhën shqipe, 3 prej tyre ndoqën një shkollë të mesme private – shkolla e mesme Don Bosco. Ka pasur edhe **8 nxënës në shkollat e mesme ku mësimi mbahet në gjuhën serbe**. 25

¹⁹ Intervistë me z.Sabit Dragusha drejtor i shkollës Selman Riza më 19 tetor 2011 dhe z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja më 17 tetor 2011 ë Fushë Kosovë.

²⁰ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja më 17 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

nxënës e ndjekin mësimin në shkollë në Prishtinë. Për BSF-në nuk ishte e njohur as gjinia e as etnia e 8 nxënësve që e ndjekin mësimin në kuadër të sistemit paralel arsimor serb.

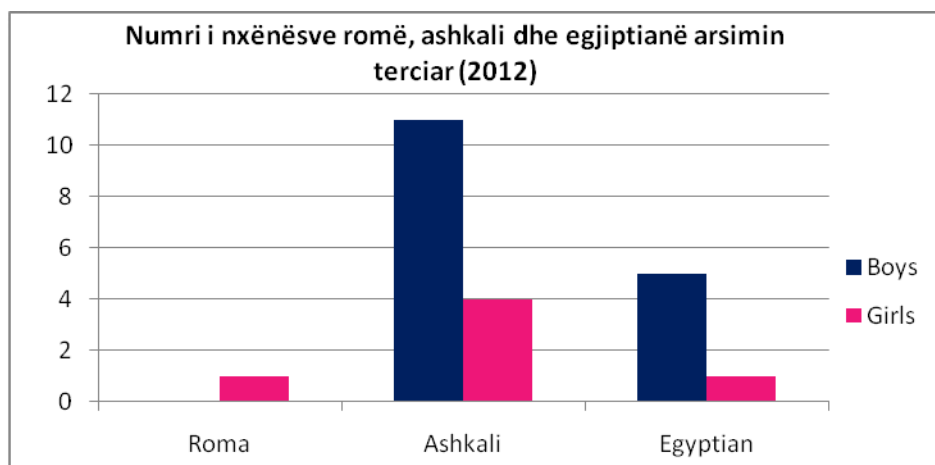
Për vitin akademik 2012/2013, 36 nxënës janë regjistruar në shkollat e mesme.

6.4. Arsimi terciar

Numri i komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në arsim studentët terciar

Bazuar në të dhënat e qendrës së BSF-së në Fushë Kosovë, në vitin 2011 ka pasur **16 nxënës romë, ashkali dhe egjiptianë** të regjistruar në arsimin terciar (5 vajza dhe 11 djem). Ata po studiojnë drejtësinë, ekonominë, biologjinë, teknologjinë informative dhe bujqësinë.

Në vitin 2012, sipas BSF-së, 18 nxënës nga këto komunitete kanë qenë të regjistruar në arsimin terciar: 1 vajzë nga komuniteti romë, 11 nxënës nga komuniteti ashkali (4 vajza dhe 7 djem) dhe 6 nxënës nga komuniteti egjiptian (1 vajzë dhe 5 djem).

Grafiku 4: Numrat e dhe gjinia e nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në arsimin terciar gjatë vitit 2012.

6.5. Arsimi themelor dhe i shkrim leximit për të rritur

Numri i të rriturve nga komunitetet rom, Ashkanli dhe egjiptian të regjistruar në programe të arsimit bazik dhe të shkrim leximit

Sipas informatave të dhëna nga DKA²¹, në vitin 2011 **5 nxënës romë, ashkali dhe egjiptianë** kanë qenë të regjistruar në arsimin joformal të mesëm në vitin 2011. Këta nxënës nuk duhet të paguajnë tarifën shkollare, të cilat kushtojnë 150€ euro në vit. Përfaqësuesi i BSF-së tha se vitin e kaluar 10 njerëz janë regjistruar në arsimin joformal të vitit të kaluar, kryesisht duke udhëtuar për në Prishtinë.

²¹ Intervistë me z.Islam Shabani nga DKA i komunës së Fushë Kosovës/Kosovo Polje më 7 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

Të dhënat e BSF-së nga viti 2012 treguan një rritje të numrit të të rriturve të regjistruar në arsimin joformal sekondar shkollor (18 nxënës vetëm nga komuniteti romë).

6.6. Infrastruktura shkollore

Mbështetja e ofruar fëmijëve romë, ashkali dhe egjiptianë që kanë vështirësi

Gjatë vitit 2011 nuk kishte asnjë mbështetje specifike të ofruar nga shkollat sidomos për nxënësit romë, ashkanli dhe egjiptianë me qëllim të dhënies së ndihmës dhe tejkalimit të vështirësive në të mësuar, sjelljes shoqërore, ngase siç kanë pohuar drejtorët e shkollave se nuk kanë ndonjë buxhet për kujdes të veçantë kushtuar nxënësve të komuniteteve pakicë.²² Ndërkohë që mësuesit e shkollave pretendojnë se janë të vetëdijshëm për vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit e romë, ashkali dhe egjiptianë. Për më tepër, mësuesit pohuan se nuk kanë hezitur tu japin këtyre fëmijëve gjithë mbështetjen e duhur në çdo kohë.²³ Së fundmi OJQ-të si BSF dhe HFA u ofronin këtyre nxënësve një mbështetje më bujare. Qendra e BSF-së në Fushë Kosovë u ka ofruar nxënësve romë, ashkali dhe egjiptianë ndihmë me detyrat e shtëpisë, me çështje shëndetësore, higjienë dhe me edukim të sjelljes. Në këtë qendër mbi 300 nxënësve gjithashtu është duke u shërbyer ushqim i nxehtë.²⁴

Në vitin 2012, kur ende kishte mungesë të buxhetit për të siguruar mbështetje të veçantë për nxënësit e komuniteteve minoritare që kanë vështirësi në të mësuar, shkolla Selman Riza me mbështetjen e donatorëve, në korrik ka organizuar klasë plotësuese për fëmijët me vështirësi në të mësuar në lëndët e gjuhë shqipe dhe matematikës. Përveç kësaj, mësuesit e shkollës Selman Riza këmbëngulin se këtyre nxënësve u është ofruar tërë kujdesi dhe vëmendja e duhur.

BSF vazhdon me ofrimin e përkrahjes pas orëve të mësimi për fëmijët e këtyre tri komuniteteve. Gjatë ditës afro 340 fëmijë janë të pranishëm në qendrën e BSF-së, ku ata pajisen me materiale shkollore dhe ushqim të ngrohtë si dhe ndjekin mësimet. Mbështetja e BSF-së ndaj këtyre komuniteteve përfshin: përkrahje praktike lidhur me detyrat e shtëpisë, mësimin e gjuhës shqipe për ashkali dhe egjiptianë dhe gjuhën serbe për romët meqë shumë prej tyre i ndjekin shkollat serbe në mungesë të arsimit në gjuhën rome.

6. Qasja

Qasja kërkon që sistemi arsimor të jetë jo-diskriminues dhe në dispozicion të të gjithëve, dhe gjithashtu që të ndërmerren hapa pozitivë për t'i përfshirë më të marginalizuarit.²⁵ Ky kapitull do të vlerësojë pengesat ekonomike, administrative, ato social-kulturore në qasjen në arsimin si dhe mbështetjen e dhënë për t'i kapërcyer këto pengesa.

²² Intervistë me dy drejtorë shkollash në Fushë Kosovë gjatë 9-14 tetorit 2011.

Intervistë me tre mësues shkollash në Fushë Kosovë gjatë 9-14 tetori 2011.

²⁴ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF më 17 tetor 2011 në qendrën BSF në Fushë Kosovë.

²⁵ E drejta për Arsim, çka është kjo? Dhe ekstrakti 4 As Extract. Mund të gjendet në: <http://www.right-to-education.org/node/226> (i konsultuar më 26 shtator 2011).

7.1. Pengesat fizike

Distanca shkollë-shtëpi dhe transporti

Në vitin 2011, është vlerësuar se në Fushë Kosovë shumica e nxënësve romë, ashkali dhe egjiptianë kanë udhëtuar nga 1 deri në 3 kilometra për të vijuar mësimin në shkollë. Shumica e fëmijëve nga këto komunitete jetojnë në lagjet 28 dhe 29, më shumë se një kilometër larg nga shkolla më e afërt. Për shkak të mungesë së fondeve komuna nuk ka siguruar transport për ta.²⁶ Deri në vitin 2010 komuna e ka siguruar transportin për fëmijët romë që ndjekin shkollën në gjuhën serbe në Fushë Kosovë. Megjithatë, ky shërbim u ndalua ngase u vlerësua si i panevojshëm dhe shkaktoi "shumë kritika nga komunitetet e tjera".²⁷ Transporti privat do të kushtonte rreth 10 euro në muaj. Transport pa pagesë (bileta mujore të udhëtimit) u janë ofruar nxënësve që ndjekin shkollat e mesme jashtë Fushë Kosovë, (zakonisht në Prishtinë).

Sipas informatave të marra nga DKA për vitin 2012, fëmijët nga komunitetet nuk udhëtojnë më shumë se 1.5 km për të shkuar në shkollë, dhe meqë shkolla nuk është larg, nuk ka nevojë për transport. Gjithashtu derisa më parë ofrohej mundësia e transportit, komunës tani i mungojnë fondet e nevojshme. Fatkeqësisht, билетat mujore të udhëtimit tashmë nuk ofrohen për nxënësit që i ndjekin shkollat e mesme jashtë Fushë Kosovës.

7.2. Pengesat ekonomike

Kosto e tërthortë për arsimim

Në vitin 2011 të gjithë nxënësit që vijnë shkollimin fillor në Kosovë i kanë marrë **falas librat shkollor** nga MASHT-i. Megjithatë, Elizabeth Gowing nga OJQ-ja The Ideas Partnership ka përmendur një rast në të cilin nxënësve të regjistruar në një shkollë përmes programit të saj u janë ofruar libra të përdorur kurse librat e rinj i kanë pranuar vetëm pas intervenimit të OJQ-së.²⁸ Gjithashtu, prindërit kanë qenë të obliguar që të sigurojnë **kontribute shtesë siç janë paratë për ekskursione**.

Kostot e shkollës së mesme përfshijnë blerjen e librave dhe të materialeve shkollore, janë mesatarisht **50-60 euro në vit**. Shpenzimet janë edhe më të larta, nëse ndjekja e një program profesional kërkon edhe materiale pune. Ka pasur edhe shpenzime shtesë si ushqim, veshje dhe tarifrat për ekskursione, etj

Në vitin 2012 sipas DKA-së, fëmijët vazhdojnë duke i marrë falas librat shkollor, megjithëkëtë, ajo ka vënë në dukje se fëmijët nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptianë nganjëherë i marrin nga 2-3 libra shkollor ngase ata nuk janë mjaft të kujdesshëm me librat. Përderisa prindërit normalisht duhet të kontribuojnë për ekskursione, ato familje që marrin asistencë sociale janë të liruar nga pagesa për ekskursione. Përfshirja e uniformave shkollore në shkollën Selman Riza me koston prej 6 eurosh për uniformë krijoi një barrë shtesë financiare për familjet, por megjithëkëtë, BSF dhe TIP, me përkrahje nga donatorët, siguruan uniforma për afro 560 fëmijë. Në shkollat e mesme sipas ZKKK-së hyjnë shpenzimet për libra, veshje dhe ekskursione. Disa nxënës të cilët ishin pyetur thanë se brenda një viti shkollor shpenzojnë rreth 300-400 euro.

²⁶ Intervistë me z. Islam Shabani nga DKA i komunës së Fushë Kosovës më 7 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

²⁷ Ibid.

²⁸ Intervistë përmes Skype me znj. Elizabeth Gowing nga Ideas Partnership më 16 nëntor 2011.

Mbështetja ekonomike për arsimin

Gjatë vitit 2011 shkollat nuk kanë ofruar **asnjë porcion ushqim falas** edhe pse, **OJQ-të** aktive në Fushë Kosovë **ofrojnë mbështetje** për nxënësit e komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë. Qendra e BSF-së secilit nxënës çdo ditë i ka ofruar ushqim të nxehtë²⁹, kurse materialet e domosdoshme mësimore si fletore, stilolapsa, çanta, etj u janë siguruar nxënësve romë, ashkali dhe egjiptianë nga ana e TdH-së³⁰ dhe Qendrës BSF.³¹

Nxënësit që ndjekin **arsimin e mesëm** janë ndeshur me më shumë shpenzime dhe kanë marrë më pak mbështetje ekonomike. Sipas zyrtarëve të HFA-së, është vendimtare që të rritet mbështetja financiare që u jepet nxënësve të arsimit të mesëm, përndryshe shumë nxënës do të braktisin shkollën dhe nuk e vazhdojnë shkollimin përtej arsimit fillor.³²

Të 16 nxënësit romë, ashkali dhe egjiptianë që vijnë shkollimin terciar marrë një grant prej 100 eurosh në vit nga Qendra BSF. DKA në komunën e Fushë Kosovës sqaroi se Kuvendi Komunal nuk ka ndarë fonde për studentë romë, ashkali dhe egjiptianë, që i ndjekin studimet universitare, për shkak të mungesës së fondeve.

Për vitin 2012, sipas ZKKK-së dhe BSF-së, është përmirësuar gjendja e financimit Megjithatë, mbështetja vjen kryesisht nga familjet dhe OJQ-të. Gjatë vitit shkollor 2011/2012, DKA i ka mbështetur 2 nxënës nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë me 50 euro në muaj. Mbështetje për nxënësit e komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë është duke u siguruar individualisht nga z. Helmrich Z. Karl (më parë nga OJQ-ja austriake parë Diakonia) në formën e librave, këpucëve, mbështetjes financiare me nga 70-90 eurosh për nxënësit e shkollave të mesme si dhe veshje e çanta nxënësit e shkollave fillore.

7.3. Pengesat administrative

Procedura e regjistrimit

Shkollat do të duhej t'iu ofronin prindërve informatat e nevojshme mbi mundësinë e regjistrimit në shkollë. **Pëlqimi oral i një prind është i mjaftueshëm** që fëmija të regjistrohet. Megjithëkëtë fëmija nuk mund të regjistrohet pa një **certifikatë të lindjes**. Në mënyrë që të lehtësohet regjistrimi, drejtorët e shkollave pohuan se edhe prania e një anëtarit të rritur të familjes (jo domosdoshmërisht njëri nga prindërit) do të konsiderohet e mjaftueshme për regjistrim.³³ Derisa OJQ-të e konsiderojnë mjaft të thjeshtë procedurën e regjistrimit, TIP raporton se njerëzit kanë hasur në vështirësi sidomos kur kanë dashur të regjistrojnë në shkollë fëmijë mbi moshën e kërkuar me ligj. Këto vështirësi do të diskutohen në kapitullin 7.5.

²⁹ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja më 17 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

³⁰ Intervistë me znj. Sofia Hedjam dhe znj. Bukurie Breznica, nga Terre Des Hommes, më 17 tetor 2011 në Prishtinë.

³¹ Intervistë me z. Muhamet Arifi, koordinator i BSF-së më 14 tetor 2011 në Prishtinë.

³² Intervistë me z. Gëzim Hoti, nga OJQ-ja Health for All, më 14 tetor 2011 në Fushë Kosovë.

³³ Intervistë z. Ismet Gashi drejtor i shkollës fillore Mihail Grameno 12 tetor, 2011 në Fushë Kosovë.

Ndonjëherë prindërit fëmijët i regjistrojnë pas shtatorit (kur fillon viti shkollor).³⁴ Mësuesit komentuan se një fëmijë që e fillon mësimin një muaj apo edhe më me shumë vonesë e ka më të vështirë që ta arrijë nivelin e të tjerëve.³⁵

Gjatë vitit 2012 nuk ka pasur asnjë ndryshim në procedurën e regjistrimi, megjithatë, janë raportuar raste të reja të njerëzve që kanë hasur në vështirësi për ti regjistruar në shkollë fëmijët më të vjetër sesa moshë që kërkohet me ligj. OJQ-të përfshirë BSF-në, TIP-in, dhe HFA-në i ndihmojnë prindërit që të regjistrojnë në shkollë fëmijët që nuk janë regjistruar në kohë, kështu BSF, HFA, TIP, dhe TdH kanë organizuar aktivitete të ndryshme me qëllim të rritjes së ndërgjegjësimit të prindërve për regjistrimin e fëmijëve në shkollë.

Regjistrimi i studenteve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian detyrimisht të kthyer ose të personave të zhvendosur

Në vitin 2011 nuk ka pasur statistika të sakta për numrin e të kthyerve. Statistika të përafërta të BSF-së tregojnë se **në vitin 2010 10 të kthyer** janë regjistruar në shkollë, kurse në **vitin 2011 janë regjistruar 2**.³⁶ Në mesin e palëve ka ekzistuar bindja e përbashkët që fëmijët e kthyer forcërisht ose të zhvendosur paraqesin raste të ndjeshme dhe ndonjëherë edhe të vështira. Shumë prej tyre nuk i flasin gjuhët lokale, ose kurrë nuk kanë vijuar mësimet në shkollë. Sipas drejtorisë komunale të Fushë Kosovës, komuna kishte resurse të kufizuara financiare dhe njerëzore për të siguruar klasë shtesë për të kthyerit.

Në vitin 2012, sipas DKA-së, një numër i lartë i të kthyerve (18 fëmijë), janë regjistruar në shkollë. Mosnjohja e gjuhës është theksuar si problemi kryesor me të cilin përballën të kthyerit. Megjithatë, ende nuk është raportuar asnjë përmirësim lidhur me financimin, pa fonde shtesë të ndara nga komuna për të siguruar klasë shtesë për të kthyerit.

7.4. Pengesat gjinore

Masat që ofrojnë mbështetje për vajzat që vijnë në mësimin

Gjatë vitit 2011 nuk është gjetur asnjë aktivitet ose përpjekje nga DKA apo shkollat për t'i kontaktuar vajzat që ndodhen jashtë shkollës. për vajzat e shkollës u gjet në vitin 2011. Në vend të kësaj, shkollat do t'i kontaktojnë prindërit nëpërmjet njoftimeve të ndryshme, udhëheqësve të komunitetit apo këshillëve të prindërve në shkollë. OJQ-të duken të jenë më aktive në këtë drejtim. BSF i ka mbështetur shkollat përmes programeve ndërmjetësuese për të arritur tek familjet e komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë për ti bindur ata që të dërgojnë fëmijët e tyre në shkollë. BSF gjithashtu siguroi një program të shkrim-leximit për gra të cilat gjithashtu janë trajnuar edhe për çështje të tilla si higjiena, rritja e fëmijëve, sjellja, etj.³⁷ Përfaqësues të HFA-s deklaruan se secila prej fushatave të tyre i ka shënjestruar në mënyrë specifike gratë. Mirëpo HFA pohoi se përderisa prindërit ngurrojnë që të ndryshojnë qëndrimin e tyre, rezultatet e fushatave të tilla do të jenë gjithmonë të dyshimta.³⁸

³⁴ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja dhe me Drejtorin e Shkollës Filllore "Selman Riza".

³⁵ Intervistë me tre-(3) mësues të shkollave të Fushë Kosovës ne mes datave 9-14 tetor, 2011.

³⁶ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja më 17 tetor, 2011 in Fushë Kosovë.

³⁷ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF-ja më 17 tetor, 2011 në Fushë Kosovë.

³⁸ Intervistë me z. Gëim Hoti, OJQ Health for All, më 14 tetor, 2011 në Fushë Kosovë.

Në të gjitha nivelet e arsimit në vitin 2012, nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë, ka një numër më të madh të djemve sesa të vajzave. Për shembull, në arsimin fillor nga 638 nxënës vetëm 264 janë vajza, më pak se 50%, me një diferencë prej rreth 17%, ndërsa në arsimin terciar vetëm një e treta e nxënësve janë vajza. Asnjë masë që do të synonte në mënyrë specifike vajzat, nuk është ndërmarrë nga ana e komunës.

7.5. Fëmijët jashtë shkollës

Masat për të inkurajuar ndjekjen e mësimave dhe për të zvogëluar normën e braktisjes së mësimave

Në vitin 2011, DKA në Fushë Kosovë nuk posedonte një bazë të dhënash të fëmijëve jashtë shkollave.

Dy OJQ, Ideas Partnership (TIP) (shq. *Partneritet për Ide*) dhe Terre des Hommes (TDH) kanë punuar me fëmijët jashtë shkollës. Të dyja posedojnë bazat e tyre të të dhënave të fëmijëve jashtë shkollave, të cilët janë identifikuar nëpërmjet punës në adresimin e nevojave për vaksinimin dhe veshje (TIP) dhe identifikimin e punës së fëmijëve (TDH).

OJQ TIP ka menaxhuar me orë mësimore përgatitore për fëmijët jashtë shkollave (shih rubrikën në kuti), të cilat janë ndjekur nga 105 fëmijë. Përpjekjet e saj për avokim kanë çuar në ndryshimin e politikave lidhur me regjistrimin në shkolla të fëmijëve jashtë shkollave, dhe rrjedhimisht TIP ka arritur që të regjistrojë 61 fëmijë romë, ashkanli dhe egjiptian në shkolla.³⁹

Përveç kësaj, TIP identifikuar 97 fëmijë të tjerë të moshës 6 – 16-vjeçare përmes vizitave që ka bërë shtëpi më shtëpi. Kësaj shifre i shtohen 45

Rikthimi në shkolla i fëmijëve jashtë shkollave

“Pasi kishim identifikuar një numër të madh fëmijësh të cilët donin të shkonin në shkollë, por të cilët na kishin thënë se nuk mund të pranoheshin pasi që nuk ishin regjistruar në dy vitet e para (para se të mbushnin 9 vjeç), ne filluam me orë mësimore për këta fëmijë për t’i përgatitur ata që të shkojnë në shkollë. Në të njëjtën kohë filluam të lobonim për të ndryshuar politikat të cilat pamundësonin pranimin e këtyre fëmijëve në shkollë. Ne nuk morëm aktivisht fëmijë të tillë për t’i përfshirë në këto orë mësimore, por vetëm shpërndamë lajmin. Ne nuk kemi refuzuar asnjë fëmijë që ka përmbyshur këto kritere: a) moshën 9 – 16, b) i/e paregjistruar në shkollë, c) nga lagjja 29 ose lagjja 28, afër saj.”

Elizabeth Gowing, Shefe e OJQ-së TIP

fëmijët të cilët të paktën njëherë kanë ndjekur orët mësimore të organizuara nga TIP, por pastaj nuk janë regjistruar në shkollë, të dhënat e TIP tregojnë se të paktën **142 fëmijë** nga lagjet 28 dhe 29 ishin jashtë shkollave.⁴⁰ Në 93 familjet e vizituara nga TIP ishin 97 fëmijë jashtë shkollave; prandaj mund të vlerësohet se mesatarisht **më shumë se 1 fëmijë i moshës shkollore nga secila familje** në këto komunitete nuk ndiqnin mësimet.⁴¹ Është interesante se TIP ka gjetur se 60% e këtyre 97 fëmijëve ishin djem, duke sfiduar kështu perceptimin se kryesisht vajzat në këto komunitete janë të përjashtuara nga edukimi.

Sipas informatave të marra nga TIP, në vitin 2012 kanë qenë 52 fëmijë ‘jashtë shkollave’ në Fushë Kosovë. DKA ka iniciuar një proces të shkëmbimit të informatave mbi braktisjen e shkollës, përfshirë të atyre mbi fëmijët jashtë shkollave, me OJQ-të aktive në këtë komunë, me qëllim të krijimit të një liste të

³⁹ Intervistë me Elizabeth Gowing, Ideas Partnership, më 16 nëntor 2011, përmes Skype.

⁴⁰ Ky numër nuk përfshin fëmijët që ndjekin orët e nivelit parashkollor të organizuara nga Balkan Sunflowers, pasi që, sipas Elizabeth Gowing, këto ka shumë të ngjarë të çojë në regjistrimin e fëmijëve në shkolla së shpejti.

⁴¹ Poaty.

konsoliduar për tërë komunën. Megjithatë, akoma mungojnë të dhëna të sakta, pasi që nganjëherë janë në dispozicion vetëm të dhëna bazike. Në korrik dhe gusht janë organizuar orë mësimi shtesë intensive në Shkollën Selman Riza, për fëmijët jashtë shkollave, me mbështetjen e ECMI Kosovës dhe UNICEF-it. 31 fëmijë morën pjesë në orët mësimore të përditshme, dhe të gjithë u vendosën më pas në klasa të rregullta, në vitin e ri shkollor 2012/2013.

Masat për të siguruar që fëmijët të cilët më herët kanë qenë jashtë shkollave të mbeten në shkolla

OJQ TIP, përmes projektit të saj, ka ofruar mbështetje për monitorimin e ndjekjes së mësimin nga 61 fëmijët e kthyer në shkollë në vitin shkollor 2011/2012. Megjithatë, deri në fund të vitit 2011 vetëm 22 fëmijë nga fëmijët e regjistruar po vazhdonin të ndiqnin mësimet rregullisht (11 djem dhe 11 vajza).⁴² Ka hipoteza të ndryshme në lidhje me atë se pse ka kaq shumë braktisje të shkollës. Elizabeth Gowing ka dhënë disa shembuj “i kemi humbur disa prej tyre, pasi që ato bartin shami dhe nuk kanë pranuar t’i heqin, kurse të tjerët kanë shkuar pasi që thoshin se mësimdhënësit po i rrihnin, dhe kemi humbur të tjerët sepse thoshin mësuesit talleshin me ta dhe u thoshin se ishin tepër në moshë të madhe për gabimet që i bënin. Gjithashtu kemi humbur të tjerë, sepse “nuk mund të zgjohen në mëngjes, dhe, me sa duket, nuk kishin figura prindërore që do t’i zgjonin.”⁴³

Në anën tjetër, sipas të dhënave të ECMI Kosovës, si nga DKA ashtu edhe nga OJQ-të, është e qartë se disa nga fëmijët më të rritur ishin analfabetë, gjë që besohet të ketë shkaktuar probleme, si për mësimdhënie ashtu edhe mësim-nxënie. OJQ-të kanë çmuar qëndrimin pozitiv të DKA-së në pranimin e këtyre nxënësve në klasa të rregullta.⁴⁴

Në vitin 2012, sipas informatave nga Shkolla Selman Riza, 18 nga 61 fëmijë të kthyer në shkollë në vitin shkollor 2011/2012 kanë vazhduar të ndjekin shkollën rregullisht. Përveç kësaj, 30 fëmijë të tjerë nga të tri komunitetet janë integruar në shkollë pas orëve intensive të mësimin shtesë gjatë verës 2012. Ndërsa Shkolla Selman Riza ka organizuar vizita në terren te familjet e fëmijëve, për t’i motivuar për të marrë pjesë në klasat e mësimin shtesë në muajin korrik, mbështetje shtesë për fëmijët që janë integruar në shkollim të rregullt është duke u ofruar kryesisht nga OJQ-të. Integrimi i fëmijëve të cilët kanë kaluar kufirin e moshës për fillimin shkollën fillore vazhdon të paraqesë probleme praktike, pasi që ende nuk ka asnjë rregullore precize të ofruar nga MASHT-i dhe mungojnë financa alternative për orë intensive të mësimin shtesë.

8. Pranueshmëria

Treguesit e Pranueshmërisë kërkojnë që edukimi të jetë relevant, jo-diskriminues, adekuat në aspektin kulturor, dhe me cilësi, si dhe që vetë shkolla të jetë e sigurt dhe mësimdhënësit të jenë profesionalë.⁴⁵

⁴² TIP është duke punuar me 16 fëmijë që të kthehen në shkollë, ose duke pritur për informata rreth ndjekjes së mësimin nga ta. 16 kanë braktisur shkollën dhe nuk duken të gatshëm për t’u kthyer (10 prej tyre janë djem, 6 vajza), 4 vajza që bartin shami kanë refuzuar për të hequr ato dhe shkolla nuk ka lejuar që të vinin në shkollë me shami, 2 janë duke pritur rezultatet e testeve të klasës, pa të cilat shkolla nuk i lejon që të fillojë me orë mësimi, dhe 1 është udhëzuar për në programin e Balkan Sunflowers për shkrim-lexim për femra, pasi që ishte 14 vjeçare.

⁴³ Poaty.

⁴⁴ Poaty.

⁴⁵ (E drejta për arsimim: Çfarë është? Arsimimi dhe 4 si ekstrakt), në dispozicion në: <http://www.right-to-education.org/node/226> (qasur më 26 shtator 2011).

Ky kapitull trajton problemet me të cilat përballen komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian në aspektin e vështirësive që hasin në aspektin e të mësuarit dhe marrëdhëniet e tyre me fëmijët e tjerë dhe me shkollën në përgjithësi, si dhe përpjekjet e bëra nga autoritetet përgjegjëse, siç janë shkollat dhe DKA-të, për të adresuar këto çështje.

8.1. Zotësitë

Arritjet akademike

Në vitin 2011 nuk ka pasur të dhëna në dispozicion mbi suksesin akademik të nxënësve sipas përkatësisë së tyre etnike në asnjë nga shkollat në Fushë Kosovë. E njëjta vlen sa i përket rezultateve të provimit të Maturës. Megjithatë, stafit të shkollës i ishte kërkuar që të identifikonin nxënës nga komuniteti rom, ashkali dhe egjiptas, pas së cilës ishin llogaritur mesatarja e rezultateve të provimit bazuar në rezultatet individuale. Fëmijët nga këto komunitete (gjithsej 8) **kanë arritur mesatarisht 58,28 pikë**, rezultat ky mjaft i lartë krahasuar me mesataren e shkollës, prej 65,52 pikësh.

Për vitin 2012, ende nuk ka të dhëna të ndara sipas përkatësisë etnike mbi suksesin akademik të nxënësve të këtyre komuniteteve.

8.2. Kualifikimi i mësimdhënësve

Ofrimi i trajnimeve mësimdhënësve ose asistentëve romë, ashkanli dhe egjiptian

Ndërsa aktualisht nuk ka mësimdhënës apo asistentë nga komunitetet rom, ashkanli apo egjiptian në shkollat në Fushë Kosovë, në vitin 2011 Balkan Sunflowers ka organizuar trajnime për ndërmjetës shkollash për njerëzit që u përkasin komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian, të cilëve u janë ndarë *Certifikatat të Ndërmjetësit*.⁴⁶

Hulumtimet në vitin 2012 nuk kanë rezultuar në ndonjë informatë të re.

8.3. Toleranca

Ofrimi i trajnimeve për mësimdhënësit mbi tolerancën, paragjykimet dhe diskriminimin

Sa u përket trajnimeve, drejtorët e shkollave kanë pohuar se shumica e mësimdhënësve **kanë ndjekur kurse specifike mbi kulturën, historinë dhe diskriminimin e romëve, ashkanlive dhe egjiptianëve**⁴⁷ Megjithatë, atyre u mungonin të dhëna mbi numrin e mësimdhënësve që kanë marrë pjesë në kurse të tilla, si dhe organizatat që kanë organizuar ato kurse. Në vitin 2010, **ECMI Kosova** ka organizuar kurse për mësimdhënësit e 3 shkollave në Fushë Kosovë mbi Ndërtimin e ndjeshmërisë sa i përket edukimit të romëve, ashkanlive dhe egjiptianëve. Gjithashtu, që nga dhjetori 2011, në kuadër të projektit **Mbështetja e Finlandës për Sistemin e Arsimit Gjithëpërfshirës** u janë ofruar trajnime mësimdhënësve rreth punës me nxënësit me nevoja të veçanta në katër komuna, përfshirë komunën e Fushë Kosovës. Ky trajnim kas pasur për qëllim promovimin e të drejtave të grupeve të përballur me rrezikun e përjashtimit, siç janë minoritetet etnike.⁴⁸

⁴⁶ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF, më 17 tetor 2011, në Qendrën BSF-së në Fushë Kosovë.

⁴⁷ Intervistë me dy drejtorë të shkollave në Fushë Kosovë, 9 – 14 tetor 2011.

⁴⁸ Të dhëna nga Shāde Osmani, Udhëheqësi Ekipi në Mbështetje Finlandeze për Sistemin e Arsimit Gjithëpërfshirës, 21 nëntor 2011, përmes e-mailit.

Krahas një fushate për promovimin e integritetit, në vitin 2012, 20 mësimdhënës janë trajnuar mbi kulturën dhe historinë e komuniteteve romë, ashkanli dhe egjiptian, të drejtat e fëmijëve, kundër diskriminimit, dhe atë se si të sigurohet arsimim cilësor për këto komunitete. Gjithashtu janë organizuar trajnime mbi arsimimin përfshirës (p.sh. për fëmijët me nevoja të veçanta) nga OJQ Tema.

Diskriminimi dhe ngacmimi në shkollë

OJQ-të këmbëngulin në veçanti për nevojën për të trajnuar mësimdhënësit mbi paragjykimet dhe raportimin e diskriminimit. OJQ-të kanë shprehur shqetësimin mbi atë se mësimdhënësit i shtynë **nxënësit romë, ashkali dhe egjiptian të ulen në pjesën në fund të klasave**, gjë kjo që mund të ketë qenë për shkak të mungesës së njohurive nga ana e mësimdhënësve ose vetëm një qëndrim shpërfillës ndaj nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian.⁴⁹ Ky konstatim është mbështetur nga një fokus grup me disa nxënës. Ata kanë pranuar se qëndrimi i mësimdhënësve është përmirësuar në vitet e fundit, por ende kanë pasur ankesa se mësimdhënësit po u kërkojnë që të ulen në rreshtat e fundit ose se nganjëherë kanë qenë agresivë ndaj tyre (gjë që gjithashtu mund të jetë qëndrim i përgjithshëm i mësimdhënësve ndaj fëmijëve, pavarësisht nga përkatësia e tyre etnike).⁵⁰ Nga ana tjetër, drejtorët e shkollave kanë zbuluar se nganjëherë marrin ankesa nga prindërit rreth higjienës së nxënësve të komuniteteve romë, ashkanli dhe egjiptian, dhe kanë kërkuar mbështetje më të mirë në këtë aspekt, pasi që besohet se kjo ka shkaktuar paragjykimet.⁵¹

Sipas informatave të marra nga Shkolla Selman Riza, qëndrimi i mësimdhënësve ndaj fëmijëve romë, ashkali dhe egjiptian është përmirësuar, dhe fëmijët e këtyre komuniteteve nuk ulen më në pjesët në fund të klasave, por tani ulen në grupe të përziera.

9. Përshtatshmëria

Përshtatshmëria i referohet edukimit që është në gjendje të zhvillohet sipas nevojat që ndryshojnë të shoqërisë dhe që kontribuon në luftimin e pabarazive, siç është diskriminimi gjinor, dhe në gjendje për t'u përshtatur në aspakëtin lokal për t'u përshtatur me kontekste specifike.⁵² Ky kapitull vlerëson pra çështje rreth punës së fëmijëve, të të kthyerve, përshtatshmërisë së plan-programeve, integritetit, disponueshmërisë së personelit mësimdhënës nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian, dhe qasjes së mësimdhënësve dhe asistentëve nga komunitetet.

9.1 Puna e fëmijëve

Masat për të luftuar punën e fëmijëve

Në komunën e Fushë Kosovës, vetëm 3% nga 6,000 qytetarë rom, ashkanli dhe egjiptian, janë të punësuar.⁵³ Kjo është shifër shqetësuese dhe faktor i rëndësishëm që kontribuon në numrin e madh të fëmijëve në rrugë. Në vitin 2011 nuk ka pasur ndonjë strategji në nivelin komunal për të trajtuar

⁴⁹ Përfaqësuesit e OJQ-ve të ndryshme.

⁵⁰ Fokus-grup me nxënës në Fushë Kosovë.

⁵¹ Intervistë me dy drejtorë të shkollave në Fushë Kosovë.

⁵² (E drejta për arsimim: Çfarë është? Arsimimi dhe 4 si ekstrakt), në dispozicion në: <http://www.right-to-education.org/node/226> (qasur më 26 shtator 2011).

⁵³ Intervistë me Elizabeth Gowing, The Idea Partnership, më 16 nëntor 2011, përmes Skype.

çështjen e punës së fëmijëve, dhe DKA referuar ECMI Kosovën mbi OJQ-të që punojnë në këtë fushë. OJQ-ja më aktive, Terre des Hommes, ka identifikuar 91 fëmijë në rrugë (48 djem dhe 43 vajza) në komunën e Fushë Kosovës. Shumica e këtyre fëmijëve ishin të përkatësisë etnike ashkali, të tjerët ishin romë, ndërsa përkatësia etnike e disa fëmijë ishte e vështirë ose e pamundur të dihej.⁵⁴ Sipas të dhënave të TDH, shumica (40) nga këta fëmijë ishin të moshës 6-12 vjeçare. Megjithatë, ka pasur edhe fëmijë nën moshën 5 vjeçare (16 prej tyre).

Grafiku 5: Përkatësia etnike e fëmijëve të identifikuar në rrugë; Burimi: të dhëna nga TDH

Këta fëmijë që janë identifikuar janë monitoruar vazhdimisht nga TDH dhe u është siguruar veshje, arsimim dhe këshillim, kur ka qenë e nevojshme. Një kurs i mbajtur në vitin 2011 ka edukuar prindërit mbi trafikimin e fëmijëve, dhe ka pasur përpjekje për të punuar me prindërit dhe për të inkurajuar fëmijët që të braktisin punën e fëmijëve.

TIP kishte filluar një iniciativë të vogël mikrofinanciare të prodhimit të sapunit me pesë prej nënave të fëmijëve të cilët kanë ndjekur orët mësimore të organizuara nga TIP; dhe një iniciativë për riciklim me disa nga prindërit për të rritur punësimin, kjo përveç mbështetjes së familjeve me shpërndarjen e veshjeve dhe sigurimin e kujdesit mjekësor emergjent.⁵⁵

Nuk ka asnjë informatë në dispozicion mbi numrin e fëmijëve që janë në rrugë në vitin 2012. Task Forca Komunale për Parandalimin e Abuzimit dhe Mbrojtjen e Fëmijëve nga Shfrytëzimi, e formuar në vitin 2010 me mbështetjen e TDH, ka vazhduar me monitorimin dhe menaxhimin e rasteve të punës së fëmijëve. OJQ TDH gjithashtu ka organizuar kampe verore për fëmijët e cenusëshëm nga të tri komunitetet (401 fëmijë kanë marrë pjesë).

Masat për përfshirjen në arsim të fëmijëve rom, ashkanli dhe egjiptian të cilët bëjnë punë

TDH ka bashkëpunuar me TIP për të përfshirë fëmijët që gjenden në rrugë në programin e tyre dhe regjistrimin e tyre në shkolla. TIP gjithashtu ka punuar me familjet e tyre dhe me fëmijë të tjerë jashtë

⁵⁴ Intervistë me Sofia Hedjam dhe Bukurie Breznica nga Terre des Hommes, më 17 tetor 2011, në Prishtinë.

⁵⁵ Intervistë me Elizabeth Gowing, Ideas Partnership, më 16 nëntor 2011, përmes Skype.

shkollave, duke mbajtur orë shkrim-leximi në gjuhën angleze për të rritur (shih kapitullin 7.5 mbi fëmijët jashtë shkollave).

Në vitin 2012 janë organizuar aktivitete për fëmijët që punojnë në rrugë nga ana e DKA-së (mbështetur nga TDH) për të inkurajuar kthimin e tyre në shkollë. Sipas Ekipit për Parandalimin dhe Reagim ndaj Braktisjes dhe Jo-regjistrimit (EPRBJ) të Shkollës Selman Riza, akoma nevojiten përpjekje të rëndësishme për të integruar këta fëmijë në shkollë, pasi që ata nuk kanë kushtet elementare për jetesë.

9.2 Komunitetet minoritare

Numri i klasave me mbi 50% të nxënësve romë, ashkali dhe egjiptian

Shumica e fëmijëve nga komunitetet romë, ashkanli dhe egjiptian janë të përqendruar në shkollën Selman Riza, për shkak të afërsisë së saj në krahasim me shkollat e tjera. **10 nga 48 klasë në këtë shkollë kishin mbi 50% të fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian** në përbërjen e tyre, ndërsa secila klasë tjetër kishte të paktën një nxënës nga komunitetet, sipas Drejtorit.⁵⁶ Kjo nuk ishte kështu në Shkollat Mihail Grameno dhe Daut Bogujevci, për shkak të numrit të vogël të nxënësve të këtyre komuniteteve.

Në vitin 2012 situata ishte përmirësuar, sipas Drejtorit të Shkollës Selman Riza, dhe vetëm 1 nga 48 klasa kishte 50% të nxënësve të saj nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptian, duke mundur kështu integrim më të madh.

Numri i mësimdhënësve/asistentëve romë, ashkanli ose egjiptian në institucionet arsimore

Sic u përmend më parë, nuk ka pasur asnjë mësimdhënës apo asistent nga komunitetet romë, ashkali apo egjiptian në shkollat në Fushë Kosovë. OJQ-të kanë pohuar se ka pasur ngurrim nga shkollat që të pranojnë mësimdhënës apo asistentë romë, ashkanli dhe egjiptian.⁵⁷ Më tej, DKA në Fushë Kosovë kishte deklaruar se ishte vetëm një mësimdhënës aktiv i kualifikuar, i cili ishte pensionuar, dhe se nuk ka pasur kërkesa të tjera për pozita mësimdhënëje nga komunitetet.⁵⁸ DKA nuk ka pasur një strategji ose politika të veçanta për të rekrutuar apo të trajnuar mësimdhënës nga komunitetet.

Gjendja sa i përket mungesës së mësimdhënësve/asistentëve nga komunitetet ka mbetur e njëjtë në vitin 2012.

Disponueshmëria e kurseve të gjuhëve për të kthyerit romë, ashkanli dhe egjiptian

Kurset e gjuhës në shqip dhe serbisht për të kthyerit dhe për analfabetë po ofrohen nga Qendra BSF në Fushë Kosovë.⁵⁹ Sic u përmend më parë, është raportuar se Komuna kishte mungesë të burimeve financiare dhe njerëzore për të siguruar orë mësimi shtesë për të kthyerit.

Sipas informatave të TIP, numri i të kthyerve në shkollë në vitin 2012 ishte rreth 30. Në qershor 2012, Shkolla Selman Riza ka ofruar kurse plotësuese të gjuhës shqipe për fëmijët e të kthyerve nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptian. Sipas ZKKK-së, 18 fëmijë të kthyer kanë ndjekur këto orë

⁵⁶ Intervistë me Drejtorin e Shkollës Selman Riza, z. Sabit Dragusha, më 10 tetor 2011, në Fushë Kosovë.

⁵⁷ Intervista me disa OJQ. Identiteti nuk është zbuluar për shkak të çështjeve të privatësisë.

⁵⁸ Intervistë me DKA në Fushë Kosovë, z. Islam Shabani, më 7 tetor 2011, në Fushë Kosovë.

⁵⁹ Intervistë me z. Rrahmon Stollaku nga BSF, më 17 tetor 2011, në Qendrën e BSF-së në Fushë Kosovë.

mësimore shtesë. Përveç kësaj, BSF ka vazhduar të ofrojë programin e saj për mbështetje në mësimin e gjuhëve.

Përfshirja e veçantive kulturore të romëve, ashkanlive dhe egjiptianëve në plan-programet shkollore

Kultura e romëve, ashkanlive dhe egjiptianëve mungonte dukshëm në plan-programet shkollore. DKA në Fushë Kosovë ka pohuar se ka pasur disa ndërhyrje të vogla, por ka pranuar se ishin të kufizuara në organizimin e ngjarjeve dhe aktiviteteve kulturore.⁶⁰

Përveç mungesës së përgjithshme të letërsisë në gjuhën e komunitetit rom, nxënësve u mungojnë tekstet shkollore në gjuhën rome. Për më tepër, mësimdhënësit nuk kanë ndonjë njohuri të gjuhës rome, në mënyrë që të luftojnë për të japin shpjegime apo sqarime kur nxënësit romë nuk kuptojnë, për shkak të vështirësive gjuhësore. Duhet të theksohet se gjuha amtare e egjiptianëve dhe ashkanlive është shqipja.

Hulumtimet në vitin 2012 kanë treguar se gjendja nuk ka ndryshuar.

9.3 Fëmijët me aftësi të kufizuara

Numri i fëmijëve romë, ashkali dhe egjiptian me nevojë të veçanta për edukim

Romët, ashkanlitë dhe egjiptian me aftësi të kufizuara, si pjesëtarë të këtyre komuniteteve të cenueshme, si dhe janë personat me aftësi të kufizuara në kuadër të këtij grupi, konsiderohen më të marginalizuarit. Nuk eksiton një mjedis i integruar në shkollat e rregullta në Fushë Kosovë i cili mund të akomodojë fëmijët me aftësi të kufizuara. Aktualisht, asnjë nga 5 fëmijët e identifikuar te këto komunitete nuk është i mbuluar nga ndonjë prej dispozitave të përcaktuara nga *Plani strategjik për arsimin gjithëpërfshirës për fëmijët me nevojë të veçanta arsimore në arsimin parauniversitar në Kosovë (2010 – 2015)*. Në vend të kësaj, 3 prej tyre kanë zgjedhur që të ndjekin mësimet në Qendrën e BSF-së, por Qendra nuk i përmbush plotësisht kriteret për edukimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara. Mungon një Plan i Edukimit Individual për këta fëmijë, i cili duhet të përgatitet nga ekipet komunale të vlerësimit (të cilat ende nuk janë formuar). Këto ekipe do të planifikonin, rekomandonin dhe monitoronin arsimimin e fëmijëve me nevojë të veçanta; mosekzistimi i tyre pengon çfarëdo përmirësimi sistematik në kushtet e këtyre fëmijëve.

Sipas ZKKK-së, në vitin 2012, 10 nga 52 fëmijë me nevojë të veçanta ishin nga komunitetet (9 ashkali: 6 djem dhe 3 vajza, dhe 1 vajzë rome). Sipas DKA-së, ende nuk ka fëmijë me nevojë të veçanta në shkollat e rregullta. 4 fëmijë u raportuan të ishin pjesë e Qendrës së BSF-së për të Mësuar.

10. Përmbledhje dhe përfundime

Hulumtimi në Komunën e Fushë Kosovës, **mbi sistemin arsimor parashkollor**, ka treguar se asnjë rom, ashkanli dhe egjiptian nuk vijon kopshtet publike, ndërsa 81 fëmijë (104 në vitin 2012) ndjekin programin parashkollor që ofrohet nga Qendra e BSF-së në Fushë Kosovë. Shumica e fëmijëve që ndjekin

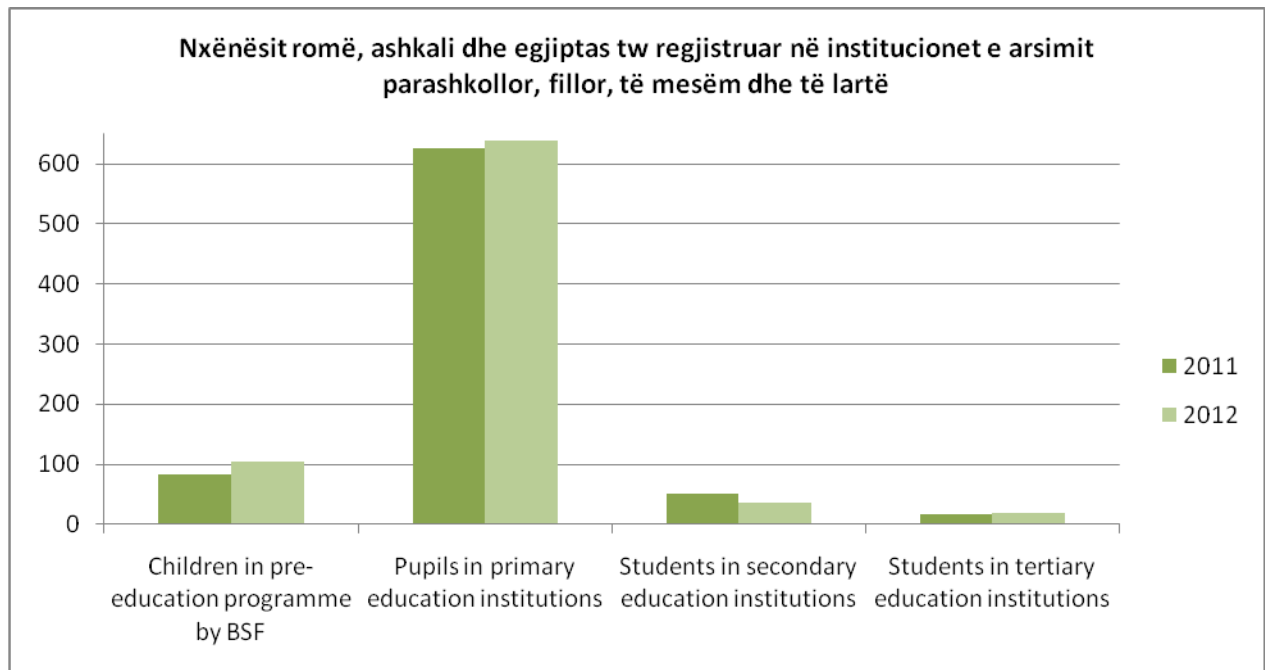
⁶⁰ Intervistë me DKA në Fushë Kosovë, z. Islam Shabani, më 7 tetor 2011, në Fushë Kosovë.

këtë program më pas regjistrohen në shkollën fillore publike. Mungesa e nxënësve të komuniteteve romë, ashkali apo egjiptian në arsimin publik parashkollor mund të shpjegohet me numrin e kufizuar të vendeve në përgjithësi në dispozicion në Fushë Kosovë në kuadër të programeve parashkollore publike, pengesat financiare, pasi që Qendra e BSF-së e ofron programin e saj pa pagesë, ose vetëm për shkak se fëmijët dhe prindërit ndjehen më rehat që të dërgojnë fëmijët e tyre atje, pasi që ajo është zakonisht më afër shtëpisë. Megjithatë, kjo është një tregues se fëmijët, në vitet e tyre të hershme, nuk shoqërohen me fëmijë të tjerë, të cilët nuk janë romë, ashkali dhe egjiptas, gjë që mund të ketë pasoja në të ardhmen.

Sa i përket **arsimit fillor** (përfshirë shkollën e mesme të ulët), hulumtimi ka identifikuar se gjithsej 627 nxënës në vitin 2011, dhe një rritje të lehtë prej 11 nxënësish (në 638) në vitin 2012 të romëve, ashkanlive dhe egjiptianëve që ndjekin mësimin në shkolla në Fushë Kosovë. Norma e braktisjes fillon të rritet nga klasa e 6 e tutje, dhe vetëm 8 nxënës kanë përfunduar shkollën e mesme të ulët (klasat 6 – 9) në Fushë Kosovë në vitin 2011. Ndërsa ka pasur një rritje të konsiderueshme në përfundimin e shkollës së mesme të ulët në vitin 2012 (26 nxënës), gjë që mbase reflekton përpjekjet e vazhdueshme të bashkërenduara të akterëve që punojnë me fëmijë të moshës shkollore në komunë, megjithatë numri i komuniteteve nxënësve rom, ashkanli dhe egjiptian në shkollën e mesme të ulët është ende shumë e ulët, dhe ende ka nevojë për mbështetje më të madhe për të ndihmuar në uljen e numrit të atyre që braktisin shkollën dhe për të kthyer në shkollë më shumë fëmijë që gjenden jashtë shkollave. Hulumtimi ka treguar se arsyet kryesore për braktisjen e shkollës kanë qenë mungesa e interesimit nga prindërit dhe vështirësitë gjuhësore. Një trend veçanërisht shqetësues që ka nevojë të trajtohet është rënia e regjistrimit të fëmijëve romë, të cilët kryesisht ndjekin mësimet në sistemin arsimor të Serbisë.

Në sistemin e arsimit të mesëm (shkolla e mesme e lartë), numri i nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian tashmë është proporcionalisht më i ulët se në arsimin fillor (51 nxënës në vitin 2011, dhe vetëm 36 në vitin 2012). Një zhvillim pozitiv është se të gjithë nxënësit rom, ashkanli dhe egjiptian të cilët e përfundojnë arsimin e mesëm vazhdojnë shkollën e mesme (8 nxënës në vitin 2011 dhe 26 në vitin 2012.).

Së fundi në **universitete**, numri i nxënësve nga këto komunitete duket të jetë dukshëm më i ulët (vetëm 16 studentë nga Fushë Kosova në vitin 2011, dhe 18 në vitin 2012), marrë parasysh numrin e përgjithshëm të pjesëtarëve të komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptas që përbëjnë popullsinë e Fushë Kosovës.

Grafiku 6: Numri i përgjithshëm i nxënësve dhe studentëve në të gjitha nivelet; Burimi: të dhëna të mbledhura nga DKA, shkollat dhe Balkan Sunflowers.

Deri në vitin 2011, pjesa dërrmuese e **mbështetjes ndaj nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian** ka ardhur nga OJQ-të, në vend se të vijë nga Komuna ose shkollat. Në vitin 2012 ka pasur përmirësime në mbështetjen e dhënë nga shkollat, pasi shkollat kanë iniciuar një numër të aktiviteteve që kanë për qëllim të ndihmojnë nxënësit nga këto komunitete për të kapërcyer vështirësitë specifike në të mësuarit, siç është organizimi i orëve mësimore shtesë në gjuhën shqipe dhe matematikë. Megjithatë, ajo se deri ku arrin veprimi i Komunës mbetet i kufizuar për shkak të mungesës së buxhetit të veçantë për të kthyerit, fëmijët me nevoja të veçanta, ose në përgjithësi për fëmijët nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian. Mbështetja e ofruar nga OJQ-të nxënësve rom, ashkanli dhe egjiptian përfshin atë të Qendrës së BSF-së, e cila mbështet nxënësit me detyrat e tyre dhe siguron ushqim të përditshëm, dhe ta TIP-së, e cila identifikon dhe ndihmon fëmijët jashtë shkollave që të regjistrohen në shkollë, si dhe atë të OJQ-ve të tjera, si TDH dhe HFA, të cilat shpërndajnë materiale shkollore, rroba dhe materiale për higjienë. Librat falas të dhëna nga ana e Ministrisë gjithashtu janë pranuar dhe vlerësuar. Nevojiten trajnime dhe mbështetje të mëtejshme për mësimdhënësit në lidhje me dallimet kulturore, raportimin e rasteve të diskriminimit dhe punën me fëmijë që kanë vështirësi në të nxënit.

Sa i përket **qasshmërisë në arsim**, sipas DKA-së shumica e shkollave janë shumë afër, që do të thotë se fëmijët udhetojnë më pak se 1.5 km për të shkuar dhe kthyer nga shkolla. Derisa në vitin 2010 Komuna ka siguruar transport për fëmijët romë që ndiqnin mësimet me plan-program në gjuhën serbe në Fushë Kosovë, ky shërbim u ndal pasi që u vlerësua si i panevojshëm dhe nxiti kritika nga komunitetet e tjera. Nga ana tjetër, DKA më nuk ofron transport për nxënësit që ndjekin shkollat e mesme jashtë Fushë Kosovës, gjë që mund të paraqesë një pengesë për arsimimin e tyre.

Procedura e regjistrimit në shkollë është e thjeshtë, por në vitin 2012 ka vazhduar të ketë probleme me regjistrimin e fëmijëve më të rritur se moshë e kërkuar. MASHT nuk ka ofruar udhëzime të qarta për shkollat se si të adresohet kjo çështje, duke lënë kështu një vendim të tillë në diskrecionin e drejtorëve të shkollave. Ekziston nevoja për një komunikim më të madh me prindërit për të rritur efikasitetin e regjistrimit të nxënësve të rinj në klasën e parë, pasi që nganjëherë prindërit shkojnë dhe i regjistrojnë fëmijët e tyre vetëm pasi të ketë filluar viti shkollor, gjë që çon në konflikte midis nxënësve dhe mësimitdhënësve dhe përfundimisht në braktisjen e shkollë.

Ka disa iniciativa për të identifikuar **fëmijët në rrugë (TDH)** dhe **fëmijët jashtë shkollave (BSF)**, nëpërmjet programit të saj të ndërmjetësve) dhe për përgatitjen e tyre për kthim në shkollë (TIP). Në vitin 2011 rreth 60 nxënës janë regjistruar në shkollë, si pjesë e projektit të TIP, nga të cilat 18 kanë vazhduar të ndjekin shkollën rregullisht. Në vitin 2012, 30 nga fëmijët jashtë shkollave janë integruar në klasa të rregullta, pasi kanë ndjekur orë mësimore shtesë intensive, të organizuara nga Shkolla Selman Riza. Megjithatë, ka shumë punë për të bërë sa u përket fëmijëve jashtë shkollës dhe fëmijët që punojnë në rrugë, duke pasur parasysh gjendjen e tyre të vështirë dhe mungesën e plotësimit të nevojave themelore të tyre. Gjithashtu nevojiten përpjekje specifike në terren për të inkurajuar vajzat që të ndjekin shkollimin.

Shqetësimi kryesor që ka identifikuar ky hulumtim në vitin 2011 sa i përket mbështetjes së dhënë nxënësve është **qëndrimi i mësimitdhënësve ndaj nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian**. Megjithatë, sipas informatave, në vitin 2012 qëndrimet e mësimitdhënësve duket të jenë përmirësuar, pasi që ka shenja se mësimitdhënësve u janë ofruar trajnime specifike për këto komunitete. Për më tepër, në vitin 2011, nxënësve të këtyre komuniteteve u është kërkuar të ulen në pjesën e pasme të klasave, ndërsa në vitin 2012 kjo nuk ka ndodhur, gjë që tregon se përmirësim në integrimin e tyre dhe tolerancë. Në shkollat e Fushë Kosovës **nuk ka asnjë mësimitdhënë apo asistent nga këto komunitete**.

Në vitin 2011, hulumtuesit kanë identifikuar se ka pasur një **mungesë të koordinimit** në mes të shumë projekteve aktive dhe OJQ-ve në terren. Me futjen në përdorim të takimeve të rregullta të Grupit punues komunal për arsim të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian, në vitin 2012, koordinimi dhe komunikimi është përmirësuar.

Pengesa kryesore në **mbledhjen e të dhënave** në vitin 2011 ka qenë mungesa e një bazë të dhënash që do të përmbante shifrat mbi numrin e përgjithshëm të nxënësve të moshës shkollore nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian. Publikimi i të dhënave të detajuara të regjistrimit të popullsisë, të vitit 2011, duhet të ofrojë statistika të përgjithshme të nevojshme për vlerësimin e shkallës së regjistrimit në shkollë. Një vështirësi tjetër ishte se kishte mungesë të të dhënave për fëmijët të cilët kanë braktisur shkollën. Kjo gjithashtu duhet të adresohet në kuadër të përpjekjeve të Komunës për të hartuar një bazë të dhënash të braktisjes së shkollës në nivel komunal, me ndihmën e OJQ-ve. Ka mungesë të të dhënave të sakta, në veçanti rreth arritjeve akademike të nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian. Shikuar në aspektin e sfidave me të cilat përballen komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian sa i përket arsimit, nevojitet përmirësimi i mbledhjes së të dhënave, në mënyrë që të jepet një tablo e qartë e gjendjes sa i përket arsimimit dhe të sigurohet baza për vlerësimin e politikave dhe masave që synojnë përmirësimin e gjendjes.

11. Rekomandimet

Bazuar në rezultatet e të dhënave bazike të mbledhura për Komunën e Fushë Kosovës, rekomandohet që Komuna të ndërmarrë këto masa për të përmirësuar arsimimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian:

- Komuna dhe BSF duhet të rrisin bashkëpunimin e tyre në funksion të siguruar një arsimim parashkollor më përfshirës për fëmijët e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian.
- Rekomandohet që Komuna të marrë një rol më aktiv në ofrimin e shërbimeve mbështetëse për nxënësit romë, ashkanli dhe egjiptianë pasi që aktualisht bazohen në masë të tepruar në akterët e OJQ-ve. DKA duhet të sigurojë fonde të mjaftueshme në mënyrë që të jetë në gjendje të zbatojë strategjitë në lidhje me arsimimin e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në mënyrë kuptimplotë, efektive dhe të qëndrueshme. Masat specifike afirmative, të tilla si ndihma financiare, duhet të ndërmerren për të rritur pjesëmarrjen e komuniteteve romë, ashkanli dhe egjiptian në arsim, veçanërisht në arsimin e lartë.
- Është e dëshirueshme mbështetje e mëtejshme institucionale nga DKA sa i përket braktisjes së shkollës ose në lidhje me fëmijët jashtë shkollave. Rekomandohet siguri i organizimit të orëve mësimore plotësuese intensive për fëmijët që kanë braktisur shkollën dhe ata që janë jashtë shkollave, në mënyrë që të integrohen në shkollim të rregullt. DKA duhet të kërkojë nga MASHT udhëzime të qarta për mënyrën se si duhet siguruar të drejtën e arsimimit të fëmijëve të cilët janë më të rritur se mosha që kërkohet për t'u regjistruar.
- Është e dëshirueshme një fushatë komunikimi me prindërit për të rritur efikasitetin e regjistrimit të nxënësve të rinj në klasën e parë, pasi që nganjëherë prindërit shkojnë dhe i regjistrojnë fëmijët e tyre vetëm pasi të ketë filluar viti shkollor, gjë që çon në konflikte në mes të nxënësve dhe mësimdhënësve, dhe përfundimisht në braktisjen e shkollës.
- DKA duhet të përmirësojë bazën aktuale të të dhënave dhe sistemin e monitorimit të fëmijëve jashtë shkollave. Për më tepër, duhet të ketë përmirësime në sistemin e mbledhjes së të dhënave për të siguruar të dhëna të ndara në bazë të përkatësisë etnike dhe gjinisë sa i përket frekuentimit të shkollës dhe suksesit akademik. Mbledhja e të dhënave duhet të përmirësohet në mënyrë sistematike lidhur me romët, ashkanlitë dhe egjiptianët e kthyer dhe fëmijët me aftësi të kufizuara. Të dhënat duhet të mblidhen në mënyrë të tillë që respekton të drejtat dhe intimitetin e personave të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian.
- Rekomandohet ndryshimi dhe miratimi i Udhëzimit Administrativ që do të mundësonte asistentë-mësimdhënës në klasa, si dhe një strategji/politika në nivel të DKA-ve për rritjen e numrit të personelit arsimor të këtyre komuniteteve në Fushë Kosovë dhe në sistemin arsimor të Kosovës, në përgjithësi.
- Rekomandohet rritja e përpjekjeve për koordinim ndërmjet aktorëve të ndryshëm me qëllim të rritjes së efikasitetit në dhënien e rezultateve për arsimimin e nxënësve të komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptian në Fushë Kosovë, dhe preferohet që Komuna të marrë rolin udhëheqës.

Pasi që gjendja në Fushë Kosovë pasqyron problemet me të cilat përballen shumë komuna të Kosovës, rekomandimet janë të vlefshme edhe për komunat tjera që kërkojnë të përmirësojnë rezultatet në arsimimin e komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptian.

Shtojca A: Lista paraprake e treguesve

1. Disponueshmëria

Treguesi
Kujdesi i hershëm ndaj fëmijëve dhe arsimimi
Shkalla e regjistrimit ⁶¹ në arsimin parashkollor – Kopshte dhe institucione parashkollore (mesatarja ⁶² dhe proporcioni i regjistrimit të fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian ⁶³, dhe gjinia e fëmijëve të këtyre komuniteteve)
Arsimi fillor
- Shkalla e regjistrimit në arsimin fillor (mesatarja dhe sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian si dhe shkalla e regjistrimit sipas gjinisë) % e mbijetesës deri në klasë të 5 (mesatarja dhe mesatarja e fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e mbijetesës sipas gjinisë) - Shkalla e kompletimit të arsimit fillor (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e kompletimit të arsimit fillor sipas gjinisë) - Shkalla e braktisjes së shkollës (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e braktisjes së shkollës sipas gjinisë) - Shkalla e kalimit nga shkolla fillore në shkollën e mesme (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e kalimit sipas gjinisë) - Shkalla e vijueshmërisë/norma e frekuentimit - Shkalla e përfundimit
Arsimi i mesëm
- Shkalla e regjistrimit në arsimin e mesëm të ulët (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e regjistrimit sipas gjinisë) - Shkalla e regjistrimit në arsimin Arsimi mesëm të lartë (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e regjistrimit sipas gjinisë) - Regjistrimi në programet e formimit profesional (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e regjistrimit sipas gjinisë) - Shkalla bruto e përfundimit të shkollës së mesme (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e përfundimit bruto sipas gjinisë) - Shkalla e klasave të përsëritura (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e përfundimit bruto sipas gjinisë) - Shkalla e braktisjes së shkollës (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja e përfundimit bruto sipas gjinisë) - Shkalla e vijueshmërisë/ Normat e frekuentimit
Arsimi terciar dhe/ose i lartë
Numri i studentëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian (sipas gjinisë) nga Komuna e Fushë Kosovës të regjistruar në arsimin e lartë...
Arsimi themelor dhe i shkrim-leximit për të rriturit
Numri i të rriturve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian (sipas gjinisë) të regjistruar në programet e arsimit bazë dhe të leximit

⁶¹ Vlerësimi i disponueshmërisë së të dhënave fillestare do të vlerësojë nëse do të jetë e mundur për të mbledhur të dhëna, si përqindje apo si numra

⁶² Për qëllimet e këtij hulumtimi, "mesatarja" do të interpretohet si vlerë e treguesit për komunën e Fushë Kosovës

⁶³ Të dhënat do të mbledhen veçmas për çdo komunitet, me kusht që të dhënat të jenë në dispozicion

Numri i nxënësve të certifikuar nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian
Infrastruktura shkollore
% të Shkollave ofrojnë mbështetje individuale fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian lidhur me vështirësitë (në të nxënë, sjellje apo sociale)
2. Qasja
Pengesat fizike
% e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian për të cilët distanca shkollë-shtëpi është: <1 km,> 1 dhe 5 <,> 5 km
A është i siguar transporti? Çfarë është kostoja e tij?
Pengesat ekonomike
Shpenzimet e tërthorta për arsimin fillor: tekstet shkollore, materialet mësimore, klasat për ushtrime, kontributet e detyrueshme prindërore (në të holla ose me ofrimin e shërbimeve), pagesat e tjera të nevojshme për të hyrë dhe/ose qasur në arsim në mënyrë efektive (p.sh. pagesa për ujë)
A janë subvencionet për arsimin fillor në dispozicion për komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian? A ofrohet ushqim falas në shkollën fillore? A ofrohen rroba dhe çanta shkollore? A ofrohen tekstet shkollore çmime më të lira?
A janë subvencione për arsim në dispozicion për komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian? A ofron komuna grante për arsimin për studentët e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian? Nëse po, numri i studentëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian të cilët kanë përfituar (sipas gjinisë, sipas nivelit të arsimit)
Pengesat administrative
A i është dhënë ndihmë prindërve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian për t'i regjistruar fëmijët e tyre? A janë reduktuar formalitetet e regjistrimit në minimum? A munden prindërit të regjistrojnë fëmijët e tyre me pëlqim gojor?
Numri i fëmijëve të të kthyerve detyrimisht ose të të zhvendosurve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian që janë regjistruar në shkolla
A duhet fëmijët të paraqesin një certifikatë lindjeje për tu regjistruar në shkolla?
Pengesat gjinore
A ekzistojnë fushata për të bindur prindërit t'i dërgojnë vajzat e tyre në shkollë? A ekzistojnë masa për të siguruar mbështetje për vajzat nga familjet me të ardhura të ulëta?
A ka marrë hapa komuna për të identifikuar vajzat që aktualisht nuk vijojnë mësimet, për të inkurajuar pjesëmarrjen e tyre në shkollë dhe për të reduktuar normat e braktisjes së tyre?
A ekzistojnë programe për gratë që të vazhdojnë arsimimin e tyre?
Pengesat socio-kulturore
A ka ndërmarrë masa komuna për të luftuar racizmin, urrejtjen ose diskriminim në shkollë?
A ekzistojnë mekanizma bashkëpunimi dhe referimi me faktorët relevantë që punojnë me grupet e pakicave (p.sh. Qendra për punë sociale, sektori shëndetësor, OJQ-të)?
A ekzistojnë fushata për të informuar prindërit për rëndësinë e arsimimit të fëmijëve të tyre?
Fëmijët jashtë shkolles
A është komuna duke marrë hapa për të identifikuar fëmijët e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian jashtë shkolles, për të inkurajuar frekuentimin e shkolles dhe për të reduktuar normat e braktisjes?
A janë përpjekur shkollat (përmes shoqatave prindër-mësues dhe/ose nxënësve, ose në bashkëpunim me qeverinë) të arrijnë fëmijët e komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian që janë jashtë shkolles...kudo ku ata jetojnë, në mënyrë që të inkurajojë vijueshmërinë e tyre në shkollë?

A janë e ndërmarrë hapa për të siguruar që fëmijët, më herët jashtë shkollës, të mbeten në shkollë? A janë marrë masat për të përshtatur arsimin për situatën e tyre për të parandaluar braktisjen e mëtejme të shkollës? A janë ofruar programe të shansit të dytë për arsimim? Nëse po, sa është numri i fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian, të regjistruar, numri i atyre që kanë përfunduar këtë program, dhe atyre që kanë vazhduar shkollimin e rregullt? A janë programet e shansit të dytë të njohura (të akredituara, vërtetuara)?

3. Pranueshmëria

Aftësitë
Arritja akademike (mesatarja dhe mesatarja sipas fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli, dhe egjiptian, dhe mesatarja sipas gjinisë)
Kualifikimi i mësuesve
A ekzistojnë trajnime për të trajnuar mësuesit dhe asistentët nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian?
Toleranca
A janë trajnimet e ofruara për mësuesit mbi bazë të paragjyqimeve dhe mbi bazën e njohjes dhe raportimit të rasteve të diskriminimit?
A përjetojnë fëmijët që u përkasin komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian përvoja të diskriminimit dhe ngacmimeve në shkollë?

4. Përshtatshmëria

Puna e fëmijëve
Janë marrë masat për të luftuar punën e fëmijëve? A janë këto masa të adresuara tek prindërit, dhe të tjerët?
A ekzistojnë masa të veçanta për të përfshirë fëmijët punëtorë të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në arsim?
A ekzistojnë masa të veçanta për të gjetur zgjidhje për fëmijët që punojnë dhe familjet e tyre?
Minoritetet
Numri i klasave me mbi 50%-[pesëdhjetë për qind] të nxënësve nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian
Numri i klasave me pak se 50% -[pesëdhjetë për qind] të nxënësve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në total
Numri i mësuesve dhe asistentëve nga radhët e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në institucionet arsimore (para-shkollore, shkollat fillore dhe të mesme)
Shkalla e mësuesve dhe asistentëve nga radhët e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian në institucionet arsimore (para-shkollore, shkollat fillore dhe të mesme)
A janë prindërit nga komunitetet rom, ashkanli dhe egjiptian të përfaqësuar në këshillat e prindërve dhe në bordet të shkollave?
Numri i mësimeve të nxënësve (që nuk i përkasin komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian) të trajnuar në fushën e kulturës së pakicave apo të gjuhëve të tyre
Disponueshmëria e kurseve të gjuhës për të kthyerit e komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian?
A i marrin parasysh në programet shkollore veçantitë kulturore të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian?
Personat me aftësi të kufizuara
Shkalla e fëmijëve të komuniteteve rom, ashkanli dhe egjiptian që ndjekin shkollat speciale